

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

**NÁZOR VYBRANÝCH ODBORNÍKOV NA
UMIESTŇOVANIE SÚRODENCOV V DETSKOM DOMOVE**
Bakalárska práca

Študijný program: Sociálna práca
Školiace pracovisko: Katedra sociálnej práce a sociálnych vied
Školiteľ: Mgr. Zuzana Mališková, PhD.

Nitra 2012

Mária Haluzová

Pod'akovanie

Ďakujem mojej školiteľke Mgr. Zuzane Mališkovej, PhD. za cenné rady, odborné vedie a pomoc pri písaní bakalárskej práce. Chcem sa pod'akovať aj odborníkom, s ktorými som realizovala prieskum za ochotu a ich čas. Pod'akovanie patrí i mojim rodičom a priateľovi za veľkú trpezlivosť a podporu.

ABSTRAKT

HALUZOVÁ, Mária: *Názor vybraných odborníkov na umiestňovanie súrodencov v detskom domove*. [Bakalárska práca] – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva; Katedra sociálnej práce a sociálnych vied. – Školiteľka: Mgr. Zuzana Mališková, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár (Bc.). – Nitra : FSVaZ, 2012. 59 s.

Autorka sa v práci zaoberá súrodeneckými skupinami umiestnenými v detských domovoch. Cieľom práce je získať od vybraných odborníkov pracujúcich so súrodeneckými skupinami ich názory na umiestňovanie súrodencov do detského domova. Snahou autorky je získať aj názory na problematiku umiestnenia jedného súrodenca do niektorej z foriem náhradnej starostlivosti a na adopciu. Realizovaným prieskumom autorka zistila, že participanti považujú rozhodnutia v danej problematike za náročné a individuálne. Z prieskumu vyplýva, že najvhodnejším umiestnením pre súrodeneckú skupinu je umiestnenie do náhradnej osobnej starostlivosti a na adopciu. Bakalárska práca má teoreticko-empirický charakter. Práca sa skladá z troch kapitol. V prvých dvoch kapitolách venuje autorka pozornosť teoretickému základu. V teórii popisuje súrodeneckú konšteláciu, súrodenecké väzby a konflikty. Zaoberá sa témou detský domov a rozoberá problematiku umiestňovania súrodeneckých skupín. Tretiu časť práce tvorí prieskum, ciele, otázky a metódy prieskumu. Prezентuje výsledky prieskumu, ktoré získala pomocou rozhovoru s vybranými odborníkmi. Bakalársku prácu uzatvára diskusiou, odporúčaniami pre prax a samotným záverom.

Kľúčové slová:

Súrodenecká konštelácia. Súrodenecký vzťah. Konflikty. Detský domov. Umiestňovanie súrodeneckých skupín.

ABSTRACT

HALUZOVÁ, Mária: The opinion of selected experts in placing siblings in foster homes. [Bachelor thesis] – Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Social Sciences and Health; Department of Social Work and Social Sciences. – Trainer: Mgr. Zuzana Mališková, PhD. Master of degree: Bachelor (Bc.). – Nitra : FSVaZ, 2012. 59 p.

The author of this work deals with sibling groups placed in foster homes. The work will get selected by professionals working with sibling groups, their views on the placement of siblings in an orphanage. The aim is to get the author's views on the issue of the location of one sibling to some form of foster care and adoption. Author of the survey found that participants see decisions on this issue for a demanding individual. The survey shows that the most appropriate placement for the sibling group is placed in substitute care and adoption. Labour is the theoretical and empirical nature. The work consists of three chapters. The first two chapters the author deals with the theoretical attention. The theory describes a constellation of siblings, sibling relations and conflicts. It deals with the theme of children's home and discusses the issue of placing sibling groups. The third part is composed of research, objectives, issues and research methods. Presents the results of the survey, obtained through interviews with selected experts. Bachelor thesis concludes the discussion recommendations for practice and the conclusions themselves.

Key words:

Sibling constellation. Sibling relationship. Conflicts. Children's home. Placing sibling groups.

OBSAH

ÚVOD	10
1 SÚRODENCI	12
1.1 Súrodenecká konštelácia	12
1.2 Súrodenecké vzťahy	14
1.3 Konflikty medzi súrodencami	16
2 DETSKÉ DOMOVY A SÚRODENECKÉ SKUPINY	19
2.1 Detský domov	19
2.2 Umiestňovanie súrodeneckých skupín do detského domova a do foriem náhradnej starostlivosti	21
2.3 Rozdeľovanie súrodeneckých skupín	23
3 PRIESKUM NÁZOR VYBRANÝCH ODBORNÍKOV NA UMIESTŇOVANIE SÚRODENCOV V DETSKOM DOMOVE	26
3.1 Ciele a otázky prieskumu	26
3.2 Metodika prieskumu	27
4 VÝSLEDKY	30
5 DISKUSIA	38
5.1 Zistiť názor na umiestňovanie súrodeneckých skupín v rámci detského domova	38
5.2 Zistiť názor na umiestňovanie súrodeneckých skupín do detského domova a do niektorej z foriem náhradnej starostlivosti a na adopciu	41
5.3 Identifikovať pozitíva a negatíva spolu umiestnených súrodencov	44
5.4 Identifikovať pozitíva a negatíva oddelene umiestnených súrodencov	45
5.5 Limity prieskumu	47
5.6 Odporúčania pre prax	48
ZÁVER	49

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV **51**

PRÍLOHY **56**

ZOZNAM TABULIEK

<i>Tab. 1</i> Počet detí v detských domovoch k 31. 12. sledovaného roku	19
<i>Tab. 2</i> Participanti prieskumu	28
<i>Tab. 3</i> Aký máte názor na umiestňovanie súrodencov do rovnakého detského domova?	30
<i>Tab. 4</i> Aký máte názor na to, ak sú súrodenci umiestnení do iných detských domovov?	30
<i>Tab. 5</i> Aký je Váš názor na umiestnenie jedného zo súrodencov do profesionálnej rodiny?	31
<i>Tab. 6</i> Aký je Váš názor na možnosť umiestnenia jedného zo súrodencov do pestúnskej starostlivosti pričom druhý súrodenec by zostal v detskom domove?	32
<i>Tab. 7</i> Aký máte názor na to, ak jedného zo súrodencov umiestnia do osobnej starostlivosti a druhý súrodenec zostáva v detskom domove?	32
<i>Tab. 8</i> Aký je Váš názor v prípade, že jedného zo súrodencov dajú na adopciu a druhý zostáva v detskom domove?	33
<i>Tab. 9</i> Aké pozitíva vidíte u súrodencov, ktorí sú spoločne umiestnení v detskom domove?	34
<i>Tab. 10</i> Vnímate niečo ako negatívum u súrodencov, ktorí sú umiestnení spolu v detskom domove?	34
<i>Tab. 11</i> Vidíte pozitíva u súrodencov, ktorí sú umiestnení oddelene?	35
<i>Tab. 12</i> Čo vnímate ako negatívum u súrodencov, ktorí sú umiestnení oddelene?	35
<i>Tab. 13</i> Ako vnímate situáciu rozdeľovania súrodencov?	36
<i>Tab. 14</i> Ako podporujete súrodenecké väzby u súrodencov, ktorí vyrastajú oddelene?	36

ZOZNAM SKRATIEK A SYMBOLOV

DeD – Detský domov

ADHD – Porucha pozornosti sprevádzaná hyperaktivitou

ÚPSVaR – Úrad práce sociálnych vecí a rodiny

NOS – Náhradná osobná starostlivosť

odd. SPODaSK – Oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

ÚVOD

Každé dieťa s príchodom do detského domova býva ustráchané, bojzlivé a smutné, pretože sa vyňalo z prostredia, v ktorom mu ľudia boli blízki a známi. Začleňuje sa do neznámeho a umelo vytvoreného prostredia k cudzím ľuďom. Osoby, s ktorými prichádza dieťa do kontaktu, vytvárajú odborný tím podieľajúci sa na zabezpečovaní starostlivosti u detí v detskom domove a napĺňaní ich potrieb a záujmov. Ak však dieťa prijímajú do detského domova so súrodencom, ich obavy z danej situácie sú o niečo menšie a dokážu sa obaja lepšie adaptovať v prostredí detského domova. Môžu si poskytnúť prirodzenú podporu, stabilitu a spolupatričnosť. Súrodenci, tak majú jeden druhého a môžu si byť v ťažkých chvíľach oporou. Pre súrodencov s nariadenou ústavnou starostlivosťou je veľmi dôležitý ich vzťah. Vzťah, ktorý medzi nimi pretrváva môže byť výnimočne silný, ale môže byť aj komplikovaný. Táto skutočnosť môže vyplývať z toho, že súrodenci sú navzájom ovplyvňovaní rôznymi faktormi, či už poradím narodenia, vekovými, mentálnymi alebo fyzickými rozdielmi i konfliktnými situáciami. Menovaným faktorom, ako je poradie narodenia, vekový rozdiel a konflikty medzi súrodencami sa v práci venuje pozornosť.

Cieľom práce je poukázať na vhodné umiestnenie súrodeneckých skupín do detského domova i na umiestnenie do rôznych foriem náhradnej starostlivosti a na adopciu. Dôraz kladieme predovšetkým na spoločné umiestňovanie súrodencov, čím sa môže zminimalizovať trauma z odlúčenia od rodičov, posilniť sebavedomie súrodencov a emocionálna podpora. K téme umiestňovania súrodencov sa nám viaže i rozdeľovanie súrodeneckých skupín, ku ktorému dochádzalo v minulosti častejšie a vo väčšej miere ako v súčasnosti. Dôvody rozdeľovania súrodencov popisujeme v teoretickej časti. Ďalej chceme predstaviť názory vybraných odborníkov (sociálnych pracovníčok, psychologičiek a sociálneho kurátora) na možnosti umiestňovania súrodencov do detského domova, ale i do niektorej z foriem náhradnej starostlivosti a na adopciu.

Pri tvorbe práce sme použili ako hlavné metódy, štúdium odbornej literatúry, zákonov, časopisov a internetových stránok ako aj rozhovory s vybranými odborníkmi pracujúcimi so súrodeneckými skupinami. Naša práca pozostáva z troch kapitol. V prvej kapitole venujeme svoju pozornosť súrodeneckej konštelácii, kde sme popísali aj základné tri typy poradia narodenia, definujeme vzťah, popisujeme súrodenecké väzby v rodine

a súrodenecké väzby v náhradnej starostlivosti. Pozornosť zameriavame aj na súrodenecké konflikty a predkladáme tiež riešenie súrodeneckých konfliktov.

V druhej kapitole definujeme od autorov i zo zákona pojem detský domov a zmienili sme sa aj o procese transformácie, ako o výraznej zmene detských domovov. Ďalej sa venujeme umiestňovaniu súrodeneckých skupín do detského domova a do niektorých z foriem náhradnej starostlivosti. Uvádzame najčastejšie dôvody umiestňovania detí do detských domovov. Popisujeme, kde sa vykonáva ústavná starostlivosť, predbežné opatrenie a výchova v detskom domove. V skratke definujeme pojmy ako pestúnska starostlivosť, osvojenie, a tiež uvádzame najčastejšie príčiny rozdeľovania súrodencov i podmienky rozdeľovania súrodencov upravované v Zákone o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele.

Tretiu kapitolu tvorí prieskum zameraný na vybraných odborníkov. Zvolili sme si metódu interview, v ktorej sme sa zamerali na zistenie názoru od vybraných odborníkov na možnosti umiestňovania súrodeneckých skupín do detského domova. Našou snahou bolo získať aj ich názor na umiestnenie len jedného zo súrodencov do niektorej z foriem náhradnej starostlivosti alebo na adopciu s tým, že druhý zo súrodencov by zostal umiestnený v detskom domove. Vybrané odpovede odborníkov nájdete v tabuľkách 3 až 14.

Súčasť práce tvoria aj prílohy, v ktorých uvádzame pracovné náplne vybraných odborníkov.

1 SÚRODENCI

Súrodenci sú ľudia, ktorí majú aspoň jedného spoločného rodiča. Zvyčajne vyrastajú v spoločnej domácnosti s rodičmi a trávajú svoje detstvo spolu. Súrodenci, o ktorých je väčšia časť našej práce práve nežijú so svojim rodičom alebo rodičmi. Žijú v detských domovoch. Ich vzťah je často komplikovaný a je ovplyvňovaný rôznymi situáciami, ktoré prináša život. Komplikácie, ktoré ovplyvňujú životy súrodencov je potrebné vedieť odstrániť a dôležité je pracovať na upevňovaní ich väzieb a snažiť sa ich väzby, čo najdlhšie udržať. Preto, do pozornosti vyzdvihujeme predovšetkým podporu súrodeneckých väzieb skupín nachádzajúcich sa v detských domovoch.

1.1 Súrodenecká konštelácia

Koncepcia súrodeneckej konštelácie vychádza zo psychológie Alfreda Adlera. Adler zdôrazňoval, že deti sa rodia s odlišnou dedičnou výbavou, a preto je dôležité pozrieť sa na podobnosti medzi ľuďmi narodených v tej istej pozícii poradia a jednak na rozdiely v spôsoboch, akými ľudia interpretujú skúsenosti (Hall, Lindzey, 1999). Poradie, v akom príde človek v rodine na svet je veľmi dôležité. Nesúvisí iba s postavením v rámci rodiny, ale aj s tým, ako človek prežíva celý svoj život. Leman vo svojej teórii potvrdzuje, že poradie narodenia sa netýka iba poradia pri pôrode, ale tiež funkčného postavenia dieťaťa. Funkčné postavenie dieťaťa v rodine ovplyvňujú tieto faktory: veľké rodiny, chlapci a dievčatá, vekové rozdiely, fyzické či mentálne rozdiely a výzvy, zmiešané rodiny, adopcia a pod. (Leman, 2011). Z koncepcie súrodeneckej konštelácie vychádza, čo je treba podporovať, čoho sa vyvarovať u detí narodených v príslušnom poradí. Poukazuje na to, že deti narodené v danom poradí získavajú väčšinou podobné skúsenosti, ktoré ovplyvňujú ich vývoj a osobnosť. Na utváranie osobnosti detí má vplyv veľa faktorov a poradie narodenia je jedným z nich. Nie je dôležité len poradie narodenia detí, ale tiež vekový rozdiel medzi nimi. Deti, ktoré sú si vekovo veľmi blízke, spolu najviac súperia, zvlášť keď sú rovnakého pohlavia. Na detí vplývajú taktiež prania a túžby rodičov (Čapek, Čapková, 2010).

Podľa poradia narodenia sa deti naučia prispôbovať sa jedno druhému, hájiť sa pred sebou, trpieť, deliť sa, prehrávať, ale aj vzájomne sa ctiť, bojovať proti sebe alebo spolu proti nepriateľom, schovávať sa jeden za druhého alebo sa zastupovať a brániť, držať spolu. Naučia sa prijímať svoju pozíciu a rozvíjať stratégie, ako sa každý sám obhájiť.

Súrodenci môžu z prekonaných pozitívnych i negatívnych skúsenosti ťažiť celý život (Prekopová, 2009). Sulloway (1996, In: Prekopová, 2009, s. 20) zisťuje, že „poradie narodenia má päťkrát až desaťkrát väčší vplyv na osobnostné kvality než na akademické výkony a intelligenčný kvocient.“ Konkrétne sa to prejavuje tak, že prvorození sú často schopnejší než ich súrodenci, a mnohí neprvorození to v živote nedotiahnu ďaleko, no nie preto, že by boli hlúpejší, ale pretože sa nesnažia.

Okrem uvedených autorov sa poradiu narodenia venoval aj Leman vo svojej knihe Sourozenecká konstelace (2008, s. 13), ktorý uviedol tri základné typy poradia narodenia:

- Prvorození, vrátane jedináčikov
- Druhorodení
- Benjamíni

Prvorození

Prvorozené dieťa je až do príchodu nového súrodenca jedináčikom. S príchodom súrodenca sa prvorozený ťažko vyrovnáva. Končí sa pre neho doba, kedy sa všetci naokolo venovali iba jemu. Tento jav sa v psychológii označuje termínom „zosadený z trónu“ (Čapek, Čapková, 2010). Typické črty prvorozených sú: perfekcionizmus, spoľahlivosť, zodpovednosť, cieľavedomosť, snaživosť, vážnosť a sebadôvera, ktorá pramení z toho, že ich dospelí už od detstva brali vážne. Vyrastajú z nich konzervatívni ľudia. Existujú dva typy prvorozených: jedny sú ústretoví, snažia sa druhým vyhovieť a druhí agresívni, ktorí tvrdo presadzujú svoju vôľu. Majú vysoké ciele a silnú potrebu byť „najlepší“. Ústretoví majú tendenciu byť dobrými študentmi a pracovníkmi. Majú potrebu byť stále chválení a potrebu pomáhať a slúžiť. Sú populárni veľkou schopnosťou sústrediť sa, toleranciou, trpezlivosťou a svedomitosťou (Leman, 2008).

Druhorodení

Pre druhorodené dieťa je veľmi významný starší súrodenec, pretože ho pozoruje a snaží sa ho napodobniť. Porovnáva sily a rozhoduje sa, či bude s prvorozeným súperiť, alebo pôjde vlastným smerom. Druhorodené dieťa nie je na pozornosť príliš zvyknuté. Môže byť priateľskejšie a prispôsobivejšie (Čapek, Čapková, 2010). Prostredné detí sa viac upínajú k svojim vrstovníkom, pretože sú často predbiehané a zatlačované do pozadia mladšími a staršími súrodencami. Nemá privilegovanú pozíciu a musí sa usilovať, aby našlo miesto v rodine. Druhorodení bývajú citliví na nespravodlivosť, spoločenský a obľúbení. Vedia robiť kompromisy a vyjednávať (Čechová In: Heller, Prochádzková, Sobotková, 2004)

Výskumné štúdie prichádzajú k všeobecným záverom, že druhorodení sú pravdepodobne do istej miery protikladmi prvorodených. Leman súhlasí s Wilsonom a Edingtonom (In: Leman, 2008, s. 87), že „prostredné deti nie je také jednoduché rozpoznať a definovať, ako tie, ktoré sú v rodine najmladšie a najstaršie.“

Benjamínok

Najmladšie dieťa býva hravé, očarujúce a láskavé, len zriedka býva tiché a pokojné. Rado sa predvádza, aby získalo pozornosť ľudí naokolo. Benjamíni sú chvíľu očarujúci, roztomilí a hneď nato vzdorovití a nepríjemní. Nachádzajú sa na hojdačke emócií a skúsenosti, ktoré sa ťažko vysvetľujú a chápu. Sú blázniví a impulzívni (Leman, 2008).

Jedináčik

Jedináčikovia majú veľa podobných črt s prvorodenými. Zažívajú situáciu jedinečnosti a bezvýhradnej pozornosti dospelých a bývajú orientovaní na výkon. Jedináčik sa nevie deliť, zaujíma sa skôr o seba, ako o iných. Patrí k individualistom a chce, aby sa veci robili podľa neho. Je viac tým, ktorý prijíma, ako tým, ktorý dáva. Rozumie si viac so staršími ako s mladšími. Takéto dieťa býva často rozmaznávané, ale i preťažované. Ak je jedináčkovi príliš pomáhané môže sa u neho rozvinúť pocit menejcennosti (Čechová In: Heller, Prochádzková, Sobotková, 2004). Uvedené typy poradia narodenia neovplyvňujú len osobnostné kvality, ale aj súrodenecké vzťahy, ktoré sú často krát negatívne ako pozitívne.

1.2 Súrodenecký vzťah

Základ pre vývin človeka tvorí vzťah. Náš ľudský vývin podmieňujú vzťahy, väzby, pripútanie, oddanosť. Plne rozvinúť dieťa vo všetkých hlavných oblastiach vývinu človeka, t.j. v poznávacej a rozumovej, emocionálnej, sociálnej, fyzickej a morálnej oblasti, možno len cez vzťah, ktorý podnecuje vznik závažných životných schopností, ako napr. rozvíjanie pocitu bezpečia, budovanie sebaúcty, dôstojnosti, sebavedomia, schopnosti vysporiadať sa so zložitými životnými okolnosťami, stresom, stratou a sklamaním (Krajčírová, Mikloško, 2004).

Medzi základné aspekty človeka v rámci istej kultúry patrí sociálny vzťah, vzťah človek – človek. „Skutočnosť, že jednotlivec vstupuje s inými ľuďmi do vzájomnej činnosti spôsobuje, že sa medzi nimi vytvárajú určité vzťahy, pričom vzťahy v skupine sa vytvárajú už od prvého kontaktu - vzniku skupiny,“ uvádza Lednická (2000, s. 4). Vzťah je slovo

výstižné. Počujeme v ňom „vzťahovať sa“, „naťahovať sa“ za niekým či k niekomu, ale súčasne aj „byť priťahovaný“, k niekomu patriť, s niekým byť. Dieťa vstupuje do ľudského sveta a je pre tento svet vybavené ľudským vzťahom (Matějček, 2003). „Súrodenecké vzťahy sú miesta, kde sa dozviete všetko,“ hovorí vývojová psychologička Susan McHale. „Sú to vzťahy medzi seberovnými“ (Kluger, 2006, s. 3).

Súrodenecké väzby v rodine

Tak ako dieťa potrebuje lásku a náklonnosť rodičov, potrebuje pozornosť a akceptáciu ďalších ľudí v okolí. Významnú úlohu tu zastávajú súrodenci. Pri viacpočetnej rodine si musí dieťa zvykať na život v kolektíve, učí sa družnosti, deleniu sa s inými, láske, priateľstvu k súrodencom. Súrodenecká skupina je miestom, kde deti získajú veľa podnetov, skúseností a pozitívnej motivácie. Vzťahy medzi súrodencami je potrebné si uvedomovať, pretože tieto vzťahy môžu trvať dlhšie, byť vplyvnejšie, ako akékoľvek iné vzťahy (Mikloško, 2009). Súrodenci si môžu poskytnúť prirodzenú podporu navzájom a určitý pocit stability a spolupatričnosti. Kontinuita súrodeneckého vzťahu pomáha deťom v udržiavaní pozitívneho pocitu identity a poznanie ich kultúry, osobnej a rodinnej histórie (Sibling issues in foster care and adoption, 2006). Súrodenci vo svojom postavení môžu byť súper i spojenci. Spojencami sa stávajú poväčšine v spoločenských hrách, prípadne v situáciách spoločného ohrozenia (Dunn, 1985 In: Vágnerová, 2000). Takýto typ vzťahu sa rozvíja vtedy, keď sa vek a vývojová úroveň detí nelíši. V prípade väčšieho vekového rozdielu medzi súrodencami, staršie dieťa prijíma rolu modelu, s ktorým sa mladšie dieťa stotožňuje a napodobňuje. Starší súrodenec môže byť zdrojom istoty a bezpečia pre mladšieho súrodenca. Okrem toho, že súrodenci radi medzi sebou súperia musia sa naučiť aj spolupracovať a dohodnúť sa na kompromisnom riešení problému. Čím sa rozvíjajú kompetencie potrebné k budúcemu spolužitiu s ľuďmi v rôznych symetrických vzťahoch. Základnou charakteristikou súrodeneckej skupiny je danosť. Počet, poradie a pohlavie súrodencov nemožno zmeniť. Každé dieťa v takejto skupine zastáva určitú rolu, ktorá je do značnej miery určená vopred. Súrodenci sa osobnostným vývojom ovplyvňujú. Učia sa tak prispôsobivosti, tolerancii, trpezlivosti a vytrvalosti (Vágnerová, 2000). Osobnosť jednotlivých súrodencov a ich vzťahy môžu formovať vekové rozdiely, nadanie, postihnutie a mnohé ďalšie (Prekopová, 2009).

Súrodenecké väzby v náhradnej starostlivosti

Súrodenecké väzby sú výnimočne silné pokiaľ sú súrodenci zanedbávaní rodičmi. V takomto prípade sa starší súrodenci stávajú opatrovníkmi a závisia jeden od druhého v napĺňaní svojich potrieb. Pripútanie k súrodencom sa stáva mnohokrát dôležitejšie ako pripútanie k rodičom. Pokiaľ si dieťa prežilo skúsenosť s rodičovskou nedbanlivosťou alebo zanedbávaním obracajú sa k svojim súrodencom pre potrebu pomoci, útechy a starostlivosti (Mikloško, 2009). Veľmi dôležité sú citové väzby. Nato, aby sa dieťa psychicky zdravo vyvíjalo musí mať istotu, že niekam patrí, niekomu na ňom záleží a že ho má niekto rád. Predpokladom pri tvorbe citových väzieb je znižovanie psychickej deprivácie, ktorú ma dieťa z detského domova v diagnóze a dôkazom je aj nízky sebaobraz, nízka alebo žiadna sebaúcta a sebavedomie (Fedorová, 2004). Pre deti z detských domovov je dôležité, aby sa v rámci rozvoja vzťahov kládol dôraz najmä na upevňovanie vzťahov medzi súrodencami. Ide o vzťahy, ktoré môžu trvať dlhšie, byť vplyvnejšie ako akékoľvek iné vzťahy. V kolektíve detí z detského domova je dôležité, aby súrodenci mohli tráviť spolu, čo najviac voľného času. Je potrebné rozvíjať súrodenecké vzťahy do takej miery, aby si deti uvedomovali, že sú z jednej rodiny a podľa toho sa k sebe aj správali. Deti, ktoré mali v minulosti silné vzťahy, sú pripravenejšie formovať nové. Ak dieťa vyrastalo do roka v rodine, nadviazalo vzťah k človeku, ktorý mu dával ješť. V prípade, že deti nemali vzťah alebo väzby vôbec, si nové budú formovať veľmi ťažko. Takéto deti potrebujú trvalý vzťah, v ktorom sa naučia budovať svedomie, vychádzať s inými, porozumieť sebe, svojím pocitom a rozvíjať pocit vlastnej hodnoty. Vzťah bezpodmienečného prijatia posilní ich oddanosť a dôveru, cez ktorú budú môcť budovať vzťahy budúce (Krajčírová, Mikloško, 2004).

1.3 Konflikty medzi súrodencami

Ľudia, ktorí vyrastali so súrodencom vedia, že ani ten najlepší súrodenecký vzťah sa nezaobíde bez akéhokoľvek konfliktu. Konflikty jednoducho patria k životu. Sú všadeprítomné, fascinujúce i neznesiteľné. Ide o jednu z najväčších výziev, ako sa vyrovnáť s rozdielmi. Wilmot a Hockerová (2004, s. 67) citujú Donohuea a Kolta (1992), ktorí definujú konflikt ako „situáciu, v ktorej vzájomne závislí ľudia vykazujú rozdiely v uspokojovaní svojich individuálnych potrieb a záujmov a pociťujú interferenciu toho druhého pri dosahovaní týchto cieľov.“

Konflikty medzi súrodencami vznikajú z rôznych dôvodov. Väčšina dôvodov však súvisí s potrebami ako je potreba prijatia a obdivu. Najčastejší je asi boj o moc spočívajúci v súperení o pozíciu medzi starším a mladším súrodencom. Súrodenecký boj o moc sa týka aj boja o priestor, hračky alebo iné predmety, kde a kto sa s nimi bude hrať (Čapek, Čapková, 2010). Pod pojmom „súrodeneckého súperenie“ máme na mysli rozpor alebo nepriateľstvo medzi bratmi alebo sestrami, ktoré sa môže prejavovať ťahaním vlasov alebo neochotou zdieľať cennú hračku. Môže dôjsť aj k oveľa závažnejším prípadom, ako je trvalé nepriateľstvo medzi dospelými súrodencami (Boyle, 2007). Ďalším dôvodom je snaha o upútanie pozornosti. Dochádza k tomu pri väčších vekových rozdieloch medzi súrodencami. Žiarlivosť alebo pocit nespravodlivosti sa objavujú u mladších súrodencoch vo vzťahu k starším a môžu byť dôvodom k nenávisti. Súrodenci, ktorí sú žiarliví a frustrovaní môžu ľahko stratiť trpezlivosť. Je preto potrebné v takejto situácii zistiť, či ide o hnev k osobe alebo len o frustráciu zo situácie (Getting along with brothers and sisters, 2010). Žiarlivosť je prirodzený pocit, ktorý sa potrebuje určitým spôsobom prejavovať. Žiarliť nie je nevhodné ani zlé. Stretnutie dieťaťa so žiarlivosťou je veľká skúsenosť i skúška, ktorou musí prejsť. Prekonaním tejto etapy sa určujú ďalšie vzťahy k ostatným. Pokiaľ človek prejde touto fázou zle alebo vôbec, žiarlivosť ho môže sprevádzať celý život. V dospelosti sa to môže prejavovať odmietaním druhých ľudí. Žiarlivý človek nič nepočuje, nevidí a obmedzuje svoj život, podľa svojej predstavy (Daloz, 2002).

Možné reakcie súrodencov vo vzájomnom konflikte uvádzajú McLeodová a Panasiuková (In: Čapek, Čapková, 2000):

- Pasivita alebo únik – reakcia spočíva v ustúpení a neriešení konfliktnej situácie, aby súrodenec nikoho neurazil.
- Agresia – reakcia, ktorá spočíva v napadaní a ponižovaní druhého. Súrodenec má strach z porážky a preto musí za každú cenu vyhrať.
- Pasívna agresia – je kombinácia oboch predchádzajúcich spôsobov a je najhoršia. Pasívne agresívni súrodenci majú hnev, s ktorým nedokážu vhodným spôsobom naložiť a dávajú druhému ránu pod pás.
- Asertivita – reakcia, ktorá umožňuje súrodencom hovoriť otvorene o potrebách bez toho, aby sa porušili práva druhých.

Pri položení otázky: „Prečo nie sú súrodenci rovnakí a prečo sa vyvíjajú inak?“, zistíme dôvod, že ich vynútené súžitie v spoločnom teritóriu ich núti hájiť si každý svoj kút. Prvorodení prichádzajú ako prví a využívajú svoju prevahu, aby si pozíciu ubránili. Mladší

súrodenci, nepravrodenci majú často určitú voľnosť. Mobilizujú svoju silu k prežitiu a schopnostiam presadiť sa, posúvajú vedomie k vlastnej identite. Rivalita medzi súrodencami vzniká so všetkými následkami, ako sú nenávisť, závisť, ctižiadostivosť, snaha dominovať a utlačovať. Vznikne v skupine súrodencov a rozvíja si svoju dynamiku. Čím menší je vekový rozdiel, tým väčšia je súťaž. Dohodnúť sa medzi sebou sú schopní skôr súrodenci rôzneho pohlavia. Výhodou môže byť väčšia skupina súrodencov, kde rozdelenie rolí a úloh je tak odlišné, že sa napätie rozptýli a nesústredí sa do rivalských bojov (Prekopová, 2009).

Vzhľadom k tomu, že ku súrodeneckým konfliktom dochádza dosť často je potrebné naučiť deti konflikty riešiť. V našom prípade je to dôležité hlavne pre súrodencov z detského domova, ktorí majú často krát zo svojej rodiny iba súrodencia. Je preto potrebné i prospešné udržiavať ich vzťah v najlepšej perspektíve. Riešenie súrodeneckých konfliktov spočíva v štyroch základných krokoch. *Prvý krok* - zistujeme, o čo v konflikte ide a v čom je problém. Ujasňuje sa, čo je dôležité pre jednu a čo pre druhú stranu. *Druhý krok* zisťuje, v čom spolu súrodenci súhlasia. Každý zo súrodencov musí mať príležitosť na vyjadrenie a predložiť riešenia. Nakoniec sa vyberie riešenie, ktoré je pre všetkých prijateľné. Ideálne je nájsť kreatívne riešenie, s ktorým budú všetci spokojní. *V treťom kroku* sa súrodenci dohodnú, akým spôsobom, kto a čo je ochotný uskutočniť a naplánujú zhodnotenie, ako sa to podarilo. *Štvrtý krok* spočíva v tom, že používajú objavené a fungujúce riešenie i v ďalších prípadoch a situáciách (Čapek, 2010).

„Východisko konfliktu bude pre zúčastnené osoby deštruktívne alebo konštruktívne podľa toho, akým spôsobom sa k nemu postaví a ako sa ho budú snažiť vyriešiť“ (Trélaün, 2005, s. 11).

2 DETSKÉ DOMOVY A SÚRODENECKÉ SKUPINY

V kapitole sa venujeme problematike umiestňovania súrodeneckých skupín do detských domovov a do foriem náhradnej starostlivosti. Okrem spomínanej problematiky, ktorá je rozpracovaná aj so základnými informáciami o detskom domove a formách náhradnej starostlivosti sme sa zmienili aj o príčinách rozdeľovania súrodencov. Detské domovy sa stávajú domovmi pre mnohé súrodenecké skupiny, ktoré nemali to šťastie vyrastať vo vlastnej rodine. Aj napriek zmenám, ktoré sa uskutočnili v DeD sa v súčasnosti stáva, že súrodenci nežijú v tom istom detskom domove. V niektorých prípadoch je to potrebné, nakoľko to daná situácia naozaj nedovoľuje. Preto kladieme dôraz aj na tento problém.

2.1 Detský domov

Náhradná starostlivosť je starostlivosť, ktorá dočasne nahrádza osobnú starostlivosť rodičov o maloleté dieťa v prípadoch, ak ju rodičia nezabezpečujú alebo nemôžu zabezpečiť. Môže vzniknúť len rozhodnutím súdu a jej obsah tvoria práva a povinnosti vymedzené zákonom alebo súdnym rozhodnutím (Zákona o rodine č. 36/2005). Detské domovy patria k zariadeniam sociálnych služieb, v ktorých možno poskytovať starostlivosť deťom s nariadenou ústavnou výchovou od narodenia po dosiahnutie plnoletosti a ďalej až do osamostatnenia sa, najdlhšie do veku 25 rokov.“ Poskytuje sa tu starostlivosť nahrádzajúca dieťaťu prirodzené rodinné prostredie (Džodlová, Swaton, 2003, s. 25). Detský domov sa zriaďuje ako domov detí alebo centrum detí (Zákon č. 466/2008). Do DeD sú umiestňované deti, ktoré vo svojom často krát krátkom živote, prešli rôznymi psychickými a fyzickými útrapami. Ide o deti so špeciálnymi diagnózami ako sú neurózy, psychózy, ADHD, mentálna a sociálna retardácia, poruchy správania, deti týrané a psychicky deprimované (Fedorová, 2006).

Tab. 1 Počet detí v detských domovoch k 31. 12. sledovaného roku:

Rok	2008	2009	2010
Detské domovy – deti	4188	4152	4064

(Výročná správa – Úsmev ako dar, 2010, s. 3)

Do detského domova možno prijať dieťa na základe (Zákon č. 305/2005, §51):

- právoplatného rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti,
- predbežného opatrenia súdu podľa osobitného predpisu,

- právoplatného rozhodnutia súdu o uložení výchovného opatrenia.

V detskom domove sa:

- poskytuje nevyhnutná starostlivosť, ktorou je stravovanie, bývanie, obslužné činnosti a osobné vybavenie,
- zabezpečuje zdravotná starostlivosť, vzdelávanie a príprava na povolanie a psychologická starostlivosť,
- vykonáva sociálna práca, odborná diagnostika, pomoc na zvládnutie krízy, výchova, liečebno-výchovná starostlivosť, ktorou je špecializovaná odborná činnosť zameraná na odstránenie alebo zmiernenie porúch psychického vývinu,
- poskytuje psychologická starostlivosť, špeciálno-pedagogická starostlivosť, pracovná terapia, resocializačná a rehabilitačná činnosť,
- poskytuje výchovná starostlivosť rodinám, z ktorých boli deti vyňaté pre zlyhanie výchovnej funkcie rodiny,
- poskytuje záujmová činnosť, kultúrna a rekreačná činnosť,
- poskytuje osobné vybavenie, ak sa dieťaťu starostlivosť poskytuje celoročne, zabezpečuje sa úschova cenných vecí (Kasanová, 2008, s. 272).

Detský domov utvára okrem iného aj podmienky na stretávanie sa dieťaťa s jeho rodičmi. Dieťa má taktiež právo sa stretávať s prarodičmi, so súrodencami a osobami, ku ktorým má blízky vzťah (Zákon č. 305/2005). V roku 2003 prešli detské domovy výraznou zmenou, resp. procesom transformácie. *Cieľom transformácie* bolo umožniť deťom vyrastajúcich v internátnych zariadeniach, znovu sa vrátiť do vlastnej rodiny, alebo žiť v náhradnej rodine cestou osvojenia, pestúnstva alebo v iných formách náhradného rodičovstva. Ak táto cesta nebola možná, vytvárali sa najprirodzenejšie podmienky pre život v detskom domove prostredníctvom profesionálnych náhradných rodín a samostatných skupín (Kovacs, 2006). Transformácia v sebe nesie nový, kvalitnejší systém budovania interpersonálnych vzťahov a kvalitnejší systém komunikácie. Dieťa v detskom domove môže disponovať rôznymi deficitmi a defektmi, ktoré sa môžu odhaliť vďaka zdravým medziľudským vzťahom v skupine, individuálnou i skupinovú komunikáciou (Swaton, 2004). Detský domov s rodinným charakterom výchovy ponúka šancu vytvoriť si a rozvíjať citové väzby k svojim rodičom, vychovávateľom i ostatným súrodencom (Kovacs, 2006). Rodinné prostredie detského domova má byť predovšetkým výchovou, osvojovaním si tradícií a vzorcov správania ľudí našej kultúry a budovaním hierarchie hodnôt každého dieťaťa (Fedorová, 2008).

Poslaním detských domovov je vytvoriť pre dieťa trvalé prostredie, kde by si mohlo uspokojiť základné citové potreby, i také prostredie, ktoré by utváralo podmienky na formovanie vedomostí, zručností a návykov s ohľadom na spoločenské i osobné potreby, ako aj na záujmy a osobitosti jednotlivca. Detský domov podporuje výchovno-vzdelávaciu činnosť školy, zaisťuje deťom hodnotný odpočinok, rekreáciu i zábavu, učí ich sebaobsluhy, plniť si svoje pracovné povinnosti, pestuje v nich dobré vzťahy k členom výchovnej skupiny i k ostatnému okoliu (Pasternáková, Romanovská, 2007).

2.2 Umiestňovanie súrodeneckých skupín do detského domova a do foriem náhradnej starostlivosti

Umiestniť dieťa do detského domova je to najhoršie, čo sa môže dieťaťu v živote stať. Dieťa za túto situáciu nemôže. Problém je v zlyhaní rodiny. Dieťa to nedokáže ovplyvniť keďže si svojich rodičov nevyberá. Šípošová (2008, s. 31) uvádza: „Dieťa vychovávané v detskom domove je handicapované, oproti dieťaťu v intaktnej a zdravej rodine, pričom pobyt v domove zanecháva dlhodobé následky v jeho psychickom a sociálnom vývine.“ Deti vychovávané v DeD sú oproti deťom v rodine znevýhodňované. Takéto deti nezažijú úplnosť rolí dospelých vo svojom okolí, nezažijú skúsenosť s jedným typom hlasu, pretože ľudia sa v detskom domove striedajú. Ak dieťa zažíva nepríjemnú situáciu, okamžitú pomoc nemôže očakávať, ostáva zaplavené emóciami, pocitom osamelosti. Jeho presvedčenia smerujú k tomu, že svet je nebezpečné a nepriateľské miesto (Beňadiková, 2007). Pre deti s nariadenou ústavnou starostlivosťou, ktoré si z hľadiska prirodzenej potreby vytvárajú pevné citové vzťahy, celoživotné väzby s blízkymi ľuďmi, súrodencami, rovesníkmi by bolo prospešné, aby boli umiestňované v rovnakom detskom domove. Zariadenie zabezpečuje dieťaťu nemiace sa, stabilné a bezpečné prostredie (Mikloško et al., 2003).

Aby sme sa vôbec dostali k problematike umiestňovania a rozdeľovania súrodeneckých skupín do detských domovov je vhodné uviesť primárne príčiny zlyhania rodiny, ktoré sa objavujú ako najčastejšie dôvody pre umiestnenie detí do detských domovov. Vocilka (2000, s. 16-18) uvádza tieto:

- *Alkoholizmus a iné návykové látky* - sú príčinou fyzického a psychického utrpenia členov rodiny, najčastejšie detí a dôvodom rozpadu rodiny. Pokiaľ sa problém s alkoholom nepodarí vyriešiť a dochádza k týraniu alebo k hrubému zanedbávaniu

dieťaťa, je potrebné dieťa z rodiny vyňať a umiestniť ho v niektorej z foriem náhradnej starostlivosti.

- *Prostitúcia matky* - motívy vedúce k prostitúcii sú rôzne. Dôsledkom je identifikácia s rolou a profesionalizácia. Uvádza sa vplyv negatívnych sociálnych podmienok, predovšetkým chudoba a morálny rozvrat rodiny, ktoré dieťaťu neprospievajú.
- *Zneužívanie a týranie detí* - je celospoločenským problémom. Ide o taký prejav správania rodiča, ktorý dieťa psychicky i telesne poškodzuje.
- *Nezvládnutá výchova, nízka sociálna úroveň rodiny* - kde príčinou môže byť rozpad rodiny, nefunkčnosť, ekonomické problémy.
- *Trestná činnosť* - týka sa väčšinou oblastí, kde sú trestné činy: všeobecne nebezpečné, hrubo narúšajúce občianske spolužitie, proti životu a zdraviu, proti slobode a ľudskej dôstojnosti.

Vo väčšine prípadov sa jedná o tzv. multifaktoriálne príčiny umiestňovania detí. Problematiku umiestňovania súrodencov sme upriamili na umiestňovanie súrodeneckých skupín do detských domovov i do foriem náhradnej starostlivosti.

V detskom domove sa ústavná starostlivosť, predbežné opatrenie a výchovné opatrenie vykonáva:

- v profesionálnych rodinách, kde starostlivosť o deti zabezpečujú manželia, ktorí sú zamestnancami detského domova, alebo FO, ktorá je zamestnancom detského domova, a to v rodinnom dome alebo v byte poskytnutom detským domovom alebo v rodinnom dome, alebo byte, ktorého je zamestnanec vlastníkom, spoluvlastníkom či nájomcom,
- v samostatných diagnostických skupinách, ktoré vykonávajú odbornú diagnostiku, v samostatných skupinách alebo v špecializovaných samostatných skupinách pre určený počet detí, so samostatným stravovaním, hospodárením a vyčleneným rozpočtom, zriadených v samostatnom dome, byte alebo vo vymedzenej časti detského domova. Starostlivosť o deti v jednej skupine zabezpečujú vychovávatelia a ďalší zamestnanci detského domova.

Pričom vykonávanie ústavnej starostlivosti, predbežného opatrenia a výchovného opatrenia v profesionálnej rodine má prednosť pred ich vykonávaním v samostatných skupinách a v špecializovaných skupinách. Detský domov podľa §53 je povinný utvárať podmienky v detskom domove tak, aby každé dieťa do troch rokov veku, ktoré sa prijíma do detského

domova, bolo najneskôr po diagnostike zaradené do profesionálnej rodiny. To neplatí v prípade dieťaťa, ktorého zdravotný stav vyžaduje osobitnú starostlivosť v špecializovanej samostatnej skupine, alebo ak je to v záujme dieťaťa z dôvodu zachovania súrodeneckých väzieb (Zákon č. 305/2005).

Z jednotlivých foriem náhradnej starostlivosti vyplýva, že treba uprednostniť prostredie, ktoré je dieťaťu známe a blízke. Vhodná je rodina príbuzných dieťaťa. Takéto umiestnenie preferuje náhradná osobná starostlivosť. Ak nemá dieťa vhodných príbuzných, hľadá sa iná rodina ochotná a spôsobilá vytvoriť dieťaťu domov. Je ňou osvojiteľská rodina, ktorá si dieťa osvojí alebo pestúnska rodina, ktorá si vezme dieťa do pestúnskej starostlivosti. Posledným a krajným riešením je umiestnenie dieťaťa v zariadení ústavnej starostlivosti (Mikloško, 2009). Pestúnska starostlivosť je krátkodobá alebo dlhodobá forma štátom kontrolovanej a riadenej náhradnej výchovy v rodine. Vzniká rozhodnutím súdu a trvá do plnoletosti dieťaťa. Pestúni však nie sú zákonnými zástupcami dieťaťa. Rodičia majú právo styku s dieťaťom, pokiaľ to nemajú súdom obmedzené či zakázané a vyživovaciu povinnosť (Kasanová, 2008). Osvojením/adopciou prijímajú manželia alebo jednotlivci opustené dieťa a nadobúdajú k nemu rovnaké práva a povinnosti, akoby boli jeho biologickí rodičia. Vzťah medzi adoptívnymi rodičmi a dieťaťom má z právneho hľadiska rovnakú silu, ako vzťah medzi biologickými rodičmi a vlastným dieťaťom (Ústredný portál verejnej správy Slovenskej republiky – Adopcia, 2012).

2.3 Rozdeľovanie súrodeneckých skupín

V súčasnosti sa ešte stále stáva, i keď v menšej miere ako kedysi, že existujú súrodenci, ktorí nie sú umiestnení v rovnakom detskom domove. Pre súrodencov vyrastajúcich oddelene je typické, že sa stávajú depresívnymi, zažívajú stratu samých seba, strácajú spoločnú históriu a strácajú pocity vlastnej hodnoty, a tak strácajú budúce vzťahy. Preto uvádzame najčastejšie dôvody a príčiny odlúčenia súrodencov. Môžeme ich rozdeliť do troch skupín (Krajčírová, Mikloško, 2004, s. 82-83):

- *Dôvody na strane vlastnej rodiny dieťaťa* - nariadenú ústavnú výchovu nemusia mať všetci súrodenci, niektoré deti zostávajú doma alebo u širšej rodiny. Príčinou rozdelenia súrodencov môže byť aj veľký vekový rozdiel medzi súrodencami, migrujúci rodičia, nevlastní súrodenci, ktorých vzájomné väzby sú oslabené.
- *Umiestnenie detí do rozličných zariadení* - deti sú z rôznych dôvodov umiestňované do rôznych detských domovov, premiestnené do iného zariadenia – do

reedukačného zariadenia, do domovov sociálnych služieb v prípade mentálneho alebo zdravotného postihnutia dieťaťa. Stávajú sa situácie, že niektorý zo súrodencov potrebuje špeciálny typ školy alebo nastanú výchovné problémy jedného zo súrodencov, ktorého je vhodné preradiť do reedukačného zariadenia. Dôvodom sú tiež príliš veľké súrodenecké skupiny, pre ktoré zariadenia v danej lokalite nemajú voľnú kapacitu na ich spoločné umiestnenie.

- *Umiestnenie jedného súrodenca do náhradnej rodiny* - jedná sa o pomerne častý prípad. Ak vo filozofii starostlivosti o dieťa odmietame oddeľovať súrodencov, malo by to platiť aj pri adopcii či pestúnstve. Prax však ukazuje, že iba jeden, prípadne niektorý zo súrodencov sú umiestnení do náhradných rodín. Ak sa v rozličných detských domovoch od seba súrodenci na čas vzdialia, spravidla sa jeden druhému navždy stratia. Rozdelenie súrodencov pri umiestnení do pestúnskej starostlivosti alebo osvojením pridávajú na traume dieťaťa, pretože už predtým sa muselo vyrovnáť s oddelením od rodičov, alebo ich stratou.

Problematikou súrodencov sa začal ako prvý zo zákonov zaoberať Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, ktorý okrem iného striktne upravuje podmienky rozdelenia súrodencov pri umiestňovaní do náhradnej starostlivosti:

„Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately môže podať súdu návrh na umiestnenie súrodencov do rôznych zariadení na výkon rozhodnutia súdu, ak to vyžaduje zdravotný stav dieťaťa na základe posudku lekára so špecializáciou v príslušnom špecializačnom odbore, alebo psychológa, alebo posudku o zdravotnom postihnutí vydaného podľa osobitného predpisu. Ak sú súrodenci umiestnení v rôznych zariadeniach na výkon rozhodnutia súdu, alebo ak sa súrodenec, alebo súrodenci dieťaťa umiestneného v zariadení na výkon rozhodnutia súdu nachádzajú v prirodzenom rodinnom prostredí alebo náhradnom rodinnom prostredí, orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonáva opatrenia na udržiavanie a rozvíjanie súrodeneckých väzieb“ (§ 30 ods. 6).

„Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vedie evidenciu detí umiestnených v zariadeniach na výkon rozhodnutia súdu a miesto pobytu jeho súrodencov. Ak je to v záujme dieťaťa, môže orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podať súdu návrh na zmenu zariadenia na výkon rozhodnutia súdu. V návrhu uvedie zariadenia na výkon rozhodnutia súdu, do ktorého navrhuje dieťa umiestniť, so zohľadnením súrodeneckých väzieb a rodinných väzieb dieťaťa, aby zmena nebránila

úprave rodinných pomerov dieťaťa a zachovaní rodinných väzieb a súrodeneckých väzieb“ (§ 32 ods. 1 a 2).

Za reálne dôvody rozdeľovania súrodencov môžeme považovať, ak jeden súrodenec extrémne poškodzuje druhého, alebo ak jeden súrodenec potrebuje liečenie, ktoré nemôže dostať v náhradnej alebo adoptívnej rodine (Mikloško, 2009). Keď nemôžu byť súrodenci umiestnení spolu, má zásadný význam pre zachovanie týchto vzťahov pravidelný kontakt. Ak je vzdialenosť medzi súrodencami veľká, pracovníci pomáhajú zachovávať časté kontakty prostredníctvom listov, e-mailov, pohľadníc a telefónnych hovorov (Sibling issues in foster care and adoption, 2006). Aj napriek uvedeným dôvodom rozdeľovania súrodencov sa odborníci snažia udržiavať súrodencov pohromade. Medzi najdôležitejšie dôvody udržania súrodencov spolu patria:

- prepojenosť s rodinnými príslušníkmi,
- spoločne umiestnenie súrodencov minimalizuje traumu z odlúčenia od rodičov,
- emocionálna podpora súrodencov, posilnenie ich sebavedomia,
- prítomnosť súrodenca ich chráni proti ďalším stratám počas traumy,
- deti z dysfunkčných rodín môžu mať silnejšie väzby na svojich súrodencov a iné (Schuerger, 2002).

V prípade, že sa nedajú súrodenci spoločne udržať, potom tu dôležitú úlohu zohráva iniciatíva Úsmev sv. Mikuláša založená Úsmevom ako dar. Cieľom je vyhľadávať a spájať súrodencov, ktorí boli umiestnení v rozličných detských domovoch. Počas leta sa organizujú špecializované tábory pre súrodencov, ktorí žijú oddelene. Aktivisti i dobrovoľníci pomáhajú súrodencom prostredníctvom aktivít prekonávať a odbúravať strach, úzkosť, hanbu a rozvíjať ich komunikáciu a kontakt. Úspech iniciatívy spočíva v tom, že po skončení táborových pobytov zostávajú súrodenci spolu v kontakte, buď písomnou alebo inou formou komunikácie (Krajčírová, Mikloško, 2004).

A vzhľadom k tomu, že umiestňovanie súrodencov je téma vo svojej podstate náročná, sme sa rozhodli realizovať prieskum, ktorého snahou bolo získať názory od odborníkov, ktorí zastávajú k danej téme určité stanovisko a mali by vedieť možnosti umiestňovania súrodeneckých skupín v rámci i mimo detského domova posúdiť z odborného hľadiska.

3 PRIESKUM NÁZOR VYBRANÝCH ODBORNÍKOV NA UMIESTŇOVANIE SÚRODENCOV V DETSKOM DOMOVE

K stanoveniu témy prieskumu, ktorého cieľom je zistiť názory vybraných odborníkov na umiestňovanie súrodencov do detského domova sme dospeli na základe preštudovanej odbornej literatúry a nášho záujmu získať vyjadrenie odborníkov k danej téme, ktorí so súrodeneckými skupinami pracujú. Zvolili sme si kvalitatívny prieskum, pretože umožňuje ľuďom otvoriť sa, hovoriť o svojich názoroch, pocitoch a skúsenostiach. Nepredstavuje len súbor metód a postupov na získavanie údajov, ale aj špecifický prístup ku skúmanej realite (Gavora, 2007).

3.1 Ciele a otázky prieskumu

Predmetom bakalárskej práce je zistiť názor vybraných odborníkov na umiestňovanie súrodencov do detského domova. Deti žijúce v detskom domove sú obklopené tímom odborníkov v rámci detského domova i mimo neho. Najlepším záujmom odborníkov je snaha o zabezpečenie čo najlepšej starostlivosti v zmysle poznania a napĺňania aktuálnych potrieb dieťaťa, pričom je samozrejmé, že základnou potrebou každého dieťaťa je vyrastať v rodine (Podmanická, 2007).

V priebehu tvorby prieskumného problému sme si kládli viaceré problémové otázky: Aké umiestnenie by bolo najvhodnejšie pre súrodencov s nariadenou ústavnou starostlivosťou? Aké sú pozitíva a negatíva u umiestnených súrodencov? Za akých okolností by bolo vhodné rozdelenie súrodencov?

Na základe preštudovanej literatúry rozpracovanej v teoretických východiskách v našej práci sme stanovili hlavný cieľ prieskumu: Zistiť, aký majú názor vybraní odborníci na možnosti umiestňovania súrodencov do detského domova.

Špecifikovaním hlavného cieľa sme dospeli k nasledovným čiastkovým cieľom:

C1: Zistiť názor na umiestňovanie súrodeneckých skupín v rámci detského domova.

C2: Zistiť názor na umiestňovanie súrodeneckých skupín do detského domova a do niektorej z foriem náhradnej starostlivosti a na adopciu.

C3: Identifikovať pozitíva a negatíva spolu umiestnených súrodencov.

C4: Identifikovať pozitíva a negatíva oddelene umiestnených súrodencov.

K čiastkovým cieľom formulujeme prieskumné otázky pričom Gavora (2007) uvádza, že výskumná otázka je dobrý nástroj, ktorý priamo vedie výskumníka, aby hľadal odpovede.

K stanoveným cieľom uvádzame štyri prieskumné otázky:

O1: Aký máte názor na umiestňovanie súrodencov v rámci detského domova?

O2: Aký máte názor na umiestňovanie súrodencov do detského domova a do niektorej z foriem náhradnej starostlivosti a na adopciu?

O3: Aké sú pozitíva a negatíva u spoločne umiestnených súrodencov?

O4: Aké sú pozitíva a negatíva u súrodencov umiestnených oddelene?

3.2 Metodika prieskumu

Výberový súbor

Kvalitatívny výskum ako uvádza Gavora (2007) pracuje s malým počtom osôb, ktoré sú vhodne zvolené. Počet skúmaných osôb závisí aj od výskumnej otázky, čo výskumník skúma a na čo hľadá odpovede. Ideálne je, keď údaje získané od participantov nasýtia významové kategórie.

Základným kritériom prieskumného súboru boli odborníci pracujúci s deťmi, ktoré sú umiestnené v detských domovoch. Prieskumnú vzorku našej práce tvorilo 8 zámerne vybraných odborníkov. V našom prieskume sme si zvolili pre výber participantov metódu zámerného (účelového) výberu cez inštitúciu.

Miovský (2006, s. 138) uvádza, že „zámerný výber cez inštitúciu je metóda, ktorá je z hľadiska času pre výskumníka efektívna“, a pre náš prieskum najlepšia voľba výberu prieskumného súboru. Zariadenia, v ktorých sme uskutočnili prieskum boli nasledovné:

- Detský domov Kolíňany
- Detský charitný dom Sv. Lujzy v Nitre
- Detský domov Sereď
- Detský domov rodinného typu Veľké Uherce
- Úrad práce sociálnych vecí a rodiny, Oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v Topoľčanoch

Na základe uvedenej metódy výberu súboru sme získali vzorku 8 participantov, z ktorej 5 bolo sociálnych pracovníčok, 2 psychologičky a 1 sociálny kurátor. Získaní participantí boli vybraní na základe ich pracovnej náplne, v ktorej sa zaoberajú a pracujú s deťmi v detských domovoch.

Na sprehľadnenie údajov sme vytvorili tabuľku, ktorá obsahuje pracovnú pozíciu participantov, zariadenie, v ktorom pracujú a počet odpracovaných rokov v zariadení.

Tab. 2 Participanti prieskumu

Participant	Pracovná pozícia	Zariadenie	Počet odpracovaných rokov
1.	Sociálna pracovníčka	DeD Koliňany	4 roky
2.	Sociálna pracovníčka	DeD Koliňany	25 rokov
3.	Sociálna pracovníčka	DeD Sv. Lujzy	3 roky
4.	Sociálna pracovníčka	DeD Veľké Uherce	15 rokov
5.	Sociálna pracovníčka	DeD Sereď	9 rokov
6.	Psychologička	DeD Sv. Lujzy	5 rokov
7.	Psychologička	DeD Sereď	4 roky
8.	Sociálny kurátor	ÚPSVaR	5,5 roka

Plán prieskumu

Prvý krok, ktorý sme uskutočnili v mesiaci november 2011 bolo vymedzenie si hlavného cieľa prieskumu, čiastkových cieľov a rozhodnutie o realizácii kvalitatívneho prieskumu metódou rozhovoru. V priebehu mesiacov november a december 2011 sme vytvorili otázky do pološtruktúrovaného rozhovoru a následne zvolili participantov nášho prieskumu. V januári 2012 sme obtelefonovali a posielali e-maily do jednotlivých detských domovov a Úradov práce sociálnych vecí a rodiny. Po kladných odpovediach sme sa s vybranými participantmi dohodli na termíne návštev v uvedených zariadeniach. V mesiacoch február - marec 2012 sme realizovali rozhovory u vybraných participantov. Spracovanie, vyhodnotenie a interpretáciu výsledkov sme uskutočnili v období marec - apríl 2012.

Použité metódy

Metódu, ktorú sme si zvolili pre náš prieskum je metóda rozhovoru. Participantom sme kládli otvorené otázky a viedli sme s nimi pološtruktúrované interview. Interview patrí k najobťažnejším a súčasne najvýhodnejším metódam pre získavanie kvalitatívnych dát. Cieľom je zistiť fakty, názory, presvedčenia a postoje ľudí. Pričom pološtruktúrované interview je flexibilnejšie, adaptívnejšie a do istej miery zviazané, čo umožňuje tematickú

koncentráciu a zefektívňuje zber údajov (Gavora, 2007). Počas interview sme mali vopred pripravený okruh otázok a pre lepšie porozumenie otázok sme participantom kládli i podotázky nášho interview.

Odpovede participantov sme zaznamenávali na diktafón. V priebehu nahrávania sme si zaznamenávali miesto interview, základné informácie o skúmanej osobe a prípadne doplňujúce otázky. Nahrávky sme preniesli následne do počítača a zvukové záznamy sme prehrávali prostredníctvom počítačového prehrávača Windows Média Player. Z prenesených nahrávok sme vytvorili prepisy v počítači. Ako uvádza Gavora (2007), tak aj v našom prípade bola transkripčia nahrávky časovo náročná. Dĺžku prepisu ovplyvňovala akustická kvalita nahrávky, zrozumiteľnosť odpovedí, pauzy, sila hlasu a zložitosť rozprávania. Nakoniec sme prepísané nahrávky zoradili do kategórií, ktoré sme si vopred vytvorili. Výsledky sme spracovali a zobrazili v tabuľkách. Po interview sme si pre participantov pripravili ešte dve otázky, týkajúce sa vhodného a nevhodného umiestnenia súrodencov. K možnostiam umiestnenia súrodencov uvedených už v otázkach počas interview participantu priradzovali hodnoty zo škály podľa svojho úsudku. Tieto výsledky sme spracovali kvantitatívne a to tak, že sme si vypočítali priemery a priradili k možnostiam umiestnenia hodnoty zo škály. Zhrnutý materiál sme analyzovali a interpretovali.

4 VÝSLEDKY

Kapitola obsahuje získané výsledky, ktoré sme zhrnuli do niekoľkých tabuliek pre lepšiu prehľadnosť a pochopenie. Každá tabuľka obsahuje otázku, na ktorú nám participanti v priebehu prieskumu odpovedali. V každej tabuľke uvádzame niektoré vybrané odpovede participantov. Odpovede participantov sme sa snažili kódovať do kategórií, ktoré uvádzame v tabuľkách. Pri každej uvedenej kategórii sa nachádza počet opakujúcich sa výpovedí. Za každou tabuľkou uvádzame stručný komentár, kde popisujeme, čo otázka zisťuje a aké kategórie sme identifikovali. V závere kapitoly uvádzame výsledky v kvantitatívnej podobe získané prostredníctvom priradovania škál participantmi k uvedeným možnostiam umiestňovania. Výsledky interpretujeme v diskusii.

Tab.3 Aký máte názor na umiestňovanie súrodencov do rovnakého detského domova?

Aký máte názor na umiestňovanie súrodencov do rovnakého detského domova?	Kategórie	Početnosť
<i>Súhlasí, mali by byť v rovnakom detskom domove... je to prioritou toho, aby všetci súrodenci boli spolu...tak by to malo byť.</i>	Najlepšie možné riešenie	8
Celkový počet výrokov		8

Otázkou sme získali názor participantov na možnosť umiestnenia súrodencov do rovnakého DeD. Odpovede sa významovo podobali. Celkový počet (n = 8) zodpovedá jednej nami vytvorenej kategórii *Najlepšie možné riešenie* (8), to znamená, že všetci participanti sa zhodli vo svojich výpovediach a zastávajú jednotný názor.

Tab.4 Aký máte názor na to, ak sú súrodenci umiestnení do iných detských domovov?

Aký máte názor na to, ak sú súrodenci umiestnení do iných detských domovov?	Kategórie	Početnosť
<i>Keď sú umiestnení do iných detských domovov, tak našim nepísaným pravidlom je docieľať, aby deti vyrastali spolu.</i>	Potrebné ich spájať	6
<i>Sú prípady, kedy deti nemajú medzi sebou väzby a vtedy by som ich nedávala nasilu spolu.</i>	Záleží od fungujúcich väzieb	3
<i>V minulosti sa nato neprihliadalo a nezlúčili sa tie deti do jedného DeD z rôznych dôvodov, či už z organizačných alebo zo zdravotných.</i>	Nie je možnosť zo zdravotného alebo z organizačného dôvodu	2
Celkový počet výpovedí		11

K tejto otázke sme vytvorili 3 kategórie, v ktorých nám z celkového počtu výpovedí (n = 11) najviac odpovedalo na kategóriu *Potrebné ich spájať* (6). Z čoho vyplýva, že pre súrodencov je najlepšie spoločné umiestnenie. Druhou najviac početnou kategóriou bola kategória *Záleží od fungujúcich väzieb* (3). Kategória *Nie je možnosť zo zdravotného alebo z organizačného dôvodu* (2) znamená, že sú prípady, kedy nie je možné súrodencov umiestniť do jedného detského domova a musia byť umiestnení aj v iných detských domovoch.

Tab.5 Aký je Váš názor na umiestnenie jedného zo súrodencov do profesionálnej rodiny?

Aký je Váš názor na umiestnenie jedného zo súrodencov do profesionálnej rodiny?	Kategórie	Početnosť
<i>Ak je tu nejaký súrodenec, ktorý je malý a má zdravotné problémy, že býva často chorý, tak prečo ho ne dať do profesionálnej rodiny na určité obdobie, kým sa z toho dostane...podľa toho, aký je medzi nimi silný vzťah, ako to vplýva na jedného aj na druhého.</i>	Vhodné v niektorých prípadoch – vek, zdravotný problém, vzťah	7
<i>Môj osobný názor je, že tie deti by mali vyrastať spolu, aj keď im je umožnené, aby sa stretávali. Nie je vhodné, aby ten jeden súrodenec bol v profesionálnej rodine a ostatní neboli.</i>	Spoločné umiestnenie	3
<i>Keď to má jednému pomôcť a nie je to na úkor toho, že by ostatní tým trpeli, alebo on by strádal, že je bez tých súrodencov, tak v poriadku...dieťa vyrastá v rodine a vidí model tých rodičov...ale zabezpečiť kontakt so súrodencami.</i>	Získava pomoc	2
Celkový počet výpovedí		12

Otázkou sme zistili, že z celkového počtu výpovedí (n = 12) by s umiestnením jedného súrodenca do profesionálnej rodiny účastníci aj súhlasili a to v prípadoch uvedených v kategórii *Vhodné v niektorých prípadoch – vek, zdravotný problém, vzťah* (7). V kategórii *Spoločné umiestnenie* sme zaznamenali (3) výpovede účastníkov. Najmenej početná bola kategória *Získava pomoc* (2), čiže odchodom z detského domova a príchodom do rodiny má možnosť ten súrodenec na lepší život v kruhu rodiny.

Tab.6 Aký je Váš názor na možnosť umiestnenia jedného zo súrodencov do pestúnskej starostlivosti pričom druhý súrodenec by zostal v detskom domove?

Aký je Váš názor na možnosť umiestnenia jedného zo súrodencov do pestúnskej starostlivosti pričom druhý súrodenec by zostal v detskom domove?	Kategórie	Početnosť
<i>Jednotný názor nie je. Pestúnska starostlivosť je dobrá, lebo v niektorých prípadoch je to vždy lepšie byť v rodine ako byť v detskom domove...pokiaľ tam citová väzba medzi nimi nie je, tak pre to bábätko je vhodnejšie, aby išlo do pestúnstva.</i>	Vhodné v niektorých prípadoch – vekový rozdiel, väzby, zdravotný problém	8
<i>Závisí od tých súrodencov ako sú medzi sebou naviazaní, ako to chcú, ako to prežívajú. Pokiaľ tam nie sú problémy a chcú byť rozdelení, tak sa to dá...bolo by vhodné to prejednať so súrodencami.</i>	Súrodenecký súhlas	2
Celkový počet výpovedí		10

Z tabuľky nám vychádza, že z celkového počtu (n = 10) výpovedí máme najpočetnejšiu kategóriu *Vhodné v niektorých prípadoch – vekový rozdiel, väzby, zdravotný problém* (8), čo znamená, že ak by išlo o malé dieťa, slabé citové väzby alebo o súrodenca, ktorý by potreboval špeciálnu starostlivosť, tak by účastníci s takýmto umiestnením súhlasili. Kategória *Súrodenecký súhlas* (2) nám vypovedá, že závisí od súrodencov či sa rozhodnú pre profesionálnu rodinu alebo nie.

Tab.7 Aký máte názor na to, ak jedného zo súrodencov umiestnia do osobnej starostlivosti a druhý súrodenec zostáva v detskom domove?

Aký máte názor na to, ak jedného zo súrodencov umiestnia do osobnej starostlivosti a druhý súrodenec zostáva v detskom domove?	Kategórie	Početnosť
<i>Je to náročné, ale pokiaľ sa nedá umiestniť súrodencov spolu, tak si myslím, že aspoň jeden by mohol byť umiestnený v rodine...ja by som to najmenšiemu doprial.</i>	Vhodné v niektorých prípadoch – vekový rozdiel, vzťahy, zdravotný problém	6
<i>To je pre tie deti také traumatizujúce. Tam treba pozrieť, že prečo by došlo k takému umiestneniu...mám pocit, že to tým deťom ubližuje.</i>	Psychická náročnosť	4
<i>Babka si povie, že zvládne vychovávať jedno dieťa ale nezvládne dve deti, tak prečo by mali vyrastať obe deti v detskom domove. Tak som za to, aby bolo aspoň to jedno umiestnené v osobnej starostlivosti.</i>	Náročná výchova pre rodinného príslušníka	4

<i>Robili by sme všetko preto, aby si tá rodina zobrala všetkých tých súrodencov...bolo by vhodné, keby súrodenci zostávali spolu...nemalo by to tak byť.</i>	Spoločné umiestnenie	3
<i>Záleží na tom, či to dieťa by chcelo, alebo nechcelo zostať.</i>	Vlastné rozhodnutie	1
Celkový počet výpovedí		18

K tejto otázke sme z celkového počtu (n = 18) výpovedí identifikovali 5 kategórií. Najpočetnejšia kategória bola *Vhodné v niektorých prípadoch – vekový rozdiel, vzťahy, zdravotný problém* (6), z čoho vyplýva, že participanti by s takýmto umiestnením súhlasili za uvedených kritérií. Ďalšími vytvorenými kategóriami sú *Psychická náročnosť* (4), *Náročná výchova pre rodinného príslušníka* (4), čo znamená neschopnosť alebo náročnosť sa postarať pre starú mamu, tetu a iné osoby o súrodeneckú skupinu, *Spoločné umiestnenie* (3) a poslednou kategóriou je *Vlastné rozhodnutie* (1).

Tab.8 Aký je Váš názor v prípade, že jedného zo súrodencov dajú na adopciu a druhý zostáva v detskom domove?

Aký je Váš názor v prípade, že jedného zo súrodencov dajú na adopciu a druhý zostáva v detskom domove?	Kategórie	Početnosť
<i>Súhlasila by som, ale opäť, takým kritériom by bol vek a zdravotný stav...pre malé dieťa je to, že patrí k nejakému dospelému človeku osožnejšie a obohacujúcejšie.</i>	Vhodné v niektorých prípadoch – vekový rozdiel, vzťahy a zdravotný problém	8
<i>Je to individuálne, ak spolu dobre vychádzajú, tak som zato, aby boli spolu. Ale na 90% áno, mali by byť spolu.</i>	Nerozdeľovať súrodencov	4
<i>Je to ťažké a kruté pre to druhé dieťa. Nie je to jednoduché ani pre dieťa, ani pre toho, kto o tom rozhoduje, ale v konečnom dôsledku by som asi súhlasila.</i>	Psychická náročnosť	1
Celkový počet výpovedí		13

Otázkou sme mali zistiť názor aj na takýto spôsob umiestnenia súrodencov. Z celkového počtu (n = 13) výpovedí sme získali 3 kategórie, pričom najpočetnejšou bola kategória *Vhodné v niektorých prípadoch – vekový rozdiel, vzťahy a zdravotný problém* (8), teda každý z participantov udal vo svojej výpovedi aspoň jedno z uvedených kritérií a tým prejavil aj súhlas s takýmto umiestnením. Ďalšou kategóriou *Nerozdeľovať súrodencov* (4)

rozumieme, že by bolo najvhodnejšie, keby súrodenci boli umiestňovaní spoločne, či už na adopciu alebo do detského domova.

Tab.9 Aké pozitíva vidíte u súrodencov, ktorí sú spoločne umiestnení v detskom domove?

Aké pozitíva vidíte u súrodencov, ktorí sú spoločne umiestnení v detskom domove?	Katégorie	Početnosť
<i>Majú potom po odchode aspoň jeden druhého, majú nejaký vzťah s nejakou blízkou osobou alebo vlastne s niekým, kto je im príbuzný, že to nie sme len my cudzí ľudia.</i>	Vytvorené vzťahy	8
<i>Súrodenecké skupiny sa navzájom podporujú. Je to o spolupatričnosti. Povzbudzujú sa navzájom a ťahajú jeden druhého.</i>	Podpora	7
<i>V podstate vyrastajú spolu, pomáhajú si ako súrodenci. Vedia sa jeden druhého zastat', vedia si pomôcť.</i>	Vzájomná pomoc	3
Celkový počet výpovedí		18

Otázkou sme sa snažili zistiť, aké pozitíva vidia účastníci nášho prieskumu u spoločne umiestnených súrodencov. Význam výpovedí (n = 18) nám umožnil identifikovať tieto kategórie: *Vytvorené vzťahy* (8) ide o kategóriu najpočetnejšiu, *Podpora* (7) a najmenej početná je kategória *Vzájomná pomoc* (3).

Tab.10 Vnímate niečo ako negatívum u súrodencov, ktorí sú umiestnení spolu v DeD?

Vnímate niečo ako negatívum u súrodencov, ktorí sú umiestnení spolu v detskom domove?	Katégorie	Početnosť
<i>Tam nemá byť aké negatívum, tam sú len pozitíva.</i>	Žiadne negatívum	4
<i>Podporujú sa v takých veciach, v ktorých by sa nemali. Z domu si doniesli všelijaké negatívne návyky a nerobí to dobro pre tých ostatných súrodencov. Jedným slovom by som to negatívum nazvala - zlá rodina.</i>	Disponujú negatívnymi návykmi	2
<i>Je to individuálne, ale nevýhoda môže byť vtedy, keď je niektorý zo súrodencov zdravý a niektorý ma napríklad nejakú poruchu alebo zdravotný problém. A ten, ktorý je chorý môže mariť cestu do náhradnej starostlivosti tomu zdravému.</i>	Zdravotný problém	1
<i>Práve to, že keď je tá väzba iba taká formálna, naučená, respektíve veľakrát je to tak, že tie vychovávateľky na súrodencov, tak apelujú. Tak sa silno tlačí nato, aby sa ten vzťah tam vytvoril, až sa práve spraví ten opak.</i>	Prevládajú formálne väzby	1
Celkový počet výpovedí		8

Cieľom otázky bolo zistiť, či vôbec vybraní účastníci vnímajú nejaké negatíva u spoločne umiestnených súrodencov. Odpoveďami na túto otázku z celkového počtu (n =

8) sme mali možnosť identifikovať 4 kategórie. Najčastejšie sa opakovala kategória *Žiadne negatívum* (4), *Disponujú negatívnymi návykmi* (2) a poslednými sú *Zdravotný problém* (1) a *Prevládajú formálne väzby* (1).

Tab.11 Vidíte pozitíva u súrodencov, ktorí sú umiestnení oddelene?

Vidíte pozitíva u súrodencov, ktorí sú umiestnení oddelene?	Kategórie	Početnosť
<i>Nevidím v tom, žiadne výhody, keby mali byť deti oddelené. Myslím si, keby boli odlúčené od seba to nie je na prospech tých detí.</i>	Žiadne pozitívum	4
<i>Podľa toho, o aké deti sa jedná. Ak je jeden ťažko zdravotne postihnutý a pomôže mu, že ho dáme do iného DeD, kde majú špecializovanú skupinu, tak určite to je pre neho lepšie. A vieme zabezpečiť kontakt, aby sa väzby nepretrhli.</i>	Potreba špeciálnej starostlivosti	1
<i>V prípade veľkého vekového rozdielu sa môže stať, že je pre dieťaťko určite vhodné, keď vyrastá v rodine.</i>	Vekový rozdiel	1
<i>To je individuálne. Sú aj takí súrodenci, ktorí sa neznajú alebo má jeden na toho druhého strašne zlý vplyv.</i>	Zlé vzťahy	1
<i>No, pozitívum je v tom, že tí ktorí sú niekoľko rokov oddelení, alebo o sebe nevedia, tak že nie sú opakovaně traumatizovaní ďalším presunom do iného cudzieho a chaotického prostredia.</i>	Bez opakovania traumy	1
Celkový počet výpovedí		8

Otázkou sme chceli zistiť, či participanti prieskumu vidia aj pozitíva u súrodencov, ktorí sú umiestnení oddelene. Z celkového počtu (n = 8) výpovedí je najviac početná kategória *Žiadne pozitívum* (4). Ďalšou vytvorenou kategóriou je *Potreba špeciálnej starostlivosti* (1), ktorá znamená také pozitívum, že pre zdravotne znevýhodneného súrodenca je lepšie tam, kde mu poskytnú potrebnú starostlivosť ako keby mal byť so súrodencom. Vytvorenými kategóriami sú aj kategória *Vekový rozdiel* (1), *Zlé vzťahy* (1) a *Bez opakovania traumy* (1).

Tab.12 Čo vnímate ako negatívum u súrodencov, ktorí sú umiestnení oddelene?

Čo vnímate ako negatívum u súrodencov, ktorí sú umiestnení oddelene?	Kategórie	Početnosť
<i>Nemajú tu možnosť vyrastať spolu, strácajú možnosť spoznávať sa.</i>	Upretie šance byť spolu	7

<i>Chýba tam tá identita a strácajú samých seba.</i>	Strata identity	5
<i>Nevyhľadávajú sa, nepíšu si...odlúčenie nie je na prospech, pretože všetko to potom zlyháva.</i>	Nezáujem o seba	3
Celkový počet výpovedí		15

Z otázky sme z celkového počtu (n = 15) výpovedí identifikovali 3 kategórie. Najpočetnejšou je kategória *Upretie šance byť spolu* (7). Kategórie *Strata identity* (5) a *Nezáujem o seba* (3) sú pre danú otázku stručné a výstižné.

Tab.13 Ako vnímate situáciu rozdeľovania súrodencov?

Ako vnímate situáciu rozdeľovania súrodencov?	Kategórie	Početnosť
<i>Nemali by sa súrodenci rozdeľovať. Mali by byť spolu ako jedna rodina...myslím si, že teraz sa nato veľmi dbá, aby súrodenci boli všetci v jednom zariadení.</i>	Nerозdeľovať súrodencov	4
<i>Odpoveď sa nedá zovšeobecniť, k rozdeľovaniu súrodencov by sa malo vždy pristupovať individuálne. Jedná sa o proces, ktorý ovplyvňuje množstvo faktorov.</i>	Individuálny prístup	3
<i>Existujú aj prípady, v ktorých by som za účelom zabezpečenie ich priaznivého vývinu a ďalšej budúcnosti volila ich rozdelenie.</i>	Podľa možnosti	3
Celkový počet výpovedí		10

Uvedená otázka je doplňujúcou otázkou, ktorou sme chceli zistiť ako participanti vnímajú situáciu rozdeľovania súrodencov. Z celkového počtu (n = 10) výpovedí sme vytvorili kategórie, z ktorých jasne vyplýva, ako to vnímajú vybraní participanti *Nerозdeľovať súrodencov* (4), *Individuálny prístup* (3) a kategória *Podľa možnosti* (3). Súrodencov sa niekedy nedá ihneď spolu umiestniť a to kvôli veľkosti skupiny alebo nedostatku miesta.

Tab.14 Ako podporujete súrodenecké väzby u súrodencov, ktorí vyrastajú oddelene?

Ako podporujete súrodenecké väzby u súrodencov, ktorí vyrastajú oddelene?	Kategórie	Početnosť
<i>V prípade oddelených súrodencov podporujeme a umožňujeme ich telefonické, písomné i osobné kontakty, pokiaľ je záujem i zo strany detí.</i>	Zabezpečovanie kontaktov	8
<i>Nabádame tie deti, aby svojmu súrodencovi napísali list aj na Vianoce i na narodeniny a zatelefonovali.</i>	Motivácia	2
<i>Snažíme sa ich hľadať, kde sa nachádzajú a potom ich spájať.</i>	Spájaním súrodencov	2
Celkový počet výpovedí		12

Ide o doplňujúcu otázku, podľa ktorej sme z celkového počtu ($n = 12$) výpovedí, identifikovali kategórie *Zabezpečovanie kontaktov* (8), ktorá je kategóriou najpočetnejšou, *Motivácia* (2) a *Spájaním súrodencov* (2). Z kategórií je cítiť iniciatívu a snahu zo strany participantov podieľať sa na udržiavaní a spájaní súrodencov žijúcich oddelene.

Výsledky, z ktorých vyplýva vhodnosť a nevhodnosť umiestnenia súrodeneckých skupín uvádzame v kvantitatívnej podobe a vypočítané hodnoty hodnotíme prostredníctvom škály: 1 – úplne vhodné, 2 – vhodné, 3 – ani vhodné ani nevhodné, 4 – nevhodné a 5 – vôbec nevhodné. Participantí k možnostiam umiestnenia priradzovali číselné hodnoty zo škály podľa významu a ako to videli z ich odborného pohľadu.

Ak je jeden zo súrodencov umiestnený v detskom domove, tak druhého súrodencu je najvhodnejšie umiestniť? K otázke mali participantí k dispozícii následne uvedené možnosti umiestnenia súvisiace s predchádzajúcimi otázkami v rozhovore, ku ktorým pripájame spriemerovanú hodnotu výsledkov. Na možnosť umiestnenia *v rovnakom DeD* pripájame vypočítanú hodnotu (1,25), ktorá vypovedá ako o možnosti úplne vhodného umiestnenia. Možnosť *v inom DeD* má hodnotu (4,25) o čom svedčí, že participantí považujú takéto umiestnenie za nevhodné. Umiestnenie *do profesionálnej rodiny* nám dáva hodnotu (2,25), z čoho vyplýva, že podľa participantov ide o umiestnenie vhodné. Ďalšie možnosti ako umiestnenie *do pestúnskej starostlivosti* (3), *NOS* (2,75) a *na adopciu* (3,38) nám dávajú číselnú hodnotu okolo 3. Číselná hodnota udáva stred škály, t.j. že takéto možnosti umiestnenia považujú participantí za ani vhodné a ani nevhodné.

Aké by bolo najvhodnejšie umiestnenie pre oboch súrodencov? Otázkou sme sledovali, kam by vybraní participantí z uvedených možností umiestnili súrodeneckú skupinu a či niektorú z možností považujú za najvhodnejšiu. Možnosť umiestnenia *do rovnakého DeD* nám dala hodnotu (2,75), z ktorej vyplýva, že pre participantov takéto umiestnenie súrodeneckej skupiny nie je ani vhodné a ani nevhodné. Umiestnenia *do profesionálnej rodiny* (1,75) a *do pestúnskej rodiny* (1,5) nám dávajú hodnoty blížiacie sa k 2, t.j. že ide o vhodné umiestnenia pre súrodeneckú skupinu. K posledným dvom možnostiam umiestnenia súrodeneckej skupiny patria umiestnenia *do NOS* (1,25) a *na adopciu* (1). Hodnoty udávajú 1, z čoho vyplýva, že tieto dve možnosti umiestnenia sú pre súrodencov najvhodnejšie.

5 DISKUSIA

V prieskume sme sa snažili získať názory od vybraných odborníkov na možnosti umiestňovania súrodeneckých skupín v rámci detského domova, na umiestňovanie súrodencov do detského domova a do niektorej z foriem náhradnej starostlivosti a na adopciu. Identifikovali sme pozitíva a negatíva umiestnených súrodencov. V závere sme interpretovali výsledky z otázok týkajúcich sa najvhodnejšieho umiestnenia súrodencov, ktoré sme spracovali kvantitatívne. V tejto kapitole sme našu pozornosť venovali interpretácii výsledkov získaných metódou pološtruktúrovaného interview a ktoré sme zhrnuli do tabuliek 3 až 14 v predchádzajúcej kapitole. Odpovede participantov sme kategorizovali, čo nám umožnilo lepšie sa orientovať vo výsledkoch. Ku každej vytvorenej kategórii patrí niektorý z našich čiastkových cieľov a prieskumná otázka. Získané výsledky podkladáme názormi mnohých odborníkov, výskumami realizovanými v danej oblasti, ale aj našimi názormi a návrhmi. Interpretáciu výsledkov sme uskutočnili podľa čiastkových cieľov prieskumu.

5.1 Zistiť názor na umiestňovanie súrodeneckých skupín v rámci detského domova (tab. 3, 4, 5)

Čiastkovým cieľom sme sa snažili získať od participantov názory na umiestňovanie súrodeneckých skupín do rovnakého detského domova, do iných detských domovov a na umiestnenie jedného zo súrodencov do profesionálnej rodiny. Z výskumu *Ohrozená rodina na Slovensku*, ktorý realizovala spoločnosť Úsmev ako dar v spolupráci s Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny a Trnavskou univerzitou vyplýva, že z výskumnej vzorky 553 detí za rok 2010 tam nemalo súrodencia iba 14% detí žijúcich v DeD. Jedného súrodencia malo 16 % detí, dvoch 13%, troch 12% a štyroch súrodencov malo 11% detí. Deväť súrodencov malo 5% detí a 6% malo desať až pätnásť súrodencov (*Ohrozená rodina na Slovensku III*, 2010). Výsledky hovoria o dostatočnom výskyte početných súrodeneckých skupín umiestňovaných do detských domovov. V tabuľke 3, v ktorej sme identifikovali kategóriu *Najlepšie možné riešenie (8)* týkajúcej sa otázky o umiestnení súrodencov do rovnakého DeD sme zistili, že odpovede participantov sú významovo rovnaké a ich názory sa zhodujú. „*Tak by to podľa mňa malo byť, aby boli súrodenci umiestňovaní spolu do detského domova, aby mali jeden druhého, keď už nemajú rodičov alebo nejaký kontakt s nimi. A môžu spolu vyrastať, mať spoločné zážitky.*“ Znamená to, že pre súrodencov je

umiestnenie do rovnakého DeD najlepším a logickým riešením, čím sa zachováva a udržiava súrodenecká väzba. V súčasnosti sa dbá na spoločné umiestňovanie súrodeneckých skupín, udržiavanie a podporovanie ich väzieb. Je to prioritou každého detského domova a Úradu práce sociálnych vecí a rodiny.

Ďalší názor, ktorý sme skúmali sa týkal umiestňovania súrodeneckých skupín do iných detských domovov. Tento spôsob umiestňovania sa podľa výpovedí participantov v súčasnosti už nerobí ako robí. Najčastejšiu kategóriu, ktorú sme identifikovali mala názov *Potrebné ich spájať (6)* (tab. 3). Z kategórie vyplýva, že väčšina participantov sa zhodla na tom, aby súrodenci boli umiestňovaní do rovnakých detských domovov. „*Keď aj sú umiestnené do iných detských domovov, tak naším nepísaním pravidlom je docieľiť to, aby tie deti vyrastali spolu. Takže my, keď aj náhodou nie je voľné miesto, tak sa snažíme ihneď tie deti spojiť, pretože sme usmernení aj Ústredím, aby sme spájali deti v súrodeneckých skupinách.*“ Umiestňovanie súrodeneckých skupín do iných DeD by nebolo pre súrodencov prospešné a mohlo by to priniesť katastrofálne následky, pretože súrodenecké väzby môžu byť silné, pokiaľ sú súrodenci zanedbávaní rodičmi. V takom prípade sú odkázaní jeden na druhého a umiestniť ich do iných DeD by bolo pre nich veľmi traumatizujúce a osobnostne by im to mohlo ublížiť. Okrem spájania súrodeneckých skupín sme zo získaných odpovedí dokázali identifikovať i kategóriu *Záleží od fungujúcich väzieb (3)* (tab. 3). Pre súrodencov, ktorých vyňali zo zlého rodinného prostredia sú ich vzťahy veľmi dôležité. V dôsledku, že deti nemali vzťah alebo väzby vôbec budú si nové formovať veľmi ťažko. Takéto deti potrebujú trvalý vzťah, prostredníctvom ktorého sa naučia budovať si svedomie, vychádzať s inými, porozumieť sebe a svojim pocitom (Krajčírová, Mikloško, 2004). A práve tým, že by súrodenci boli umiestnení v iných DeD ich vzťahy by ochabli a stali by sa nefunkčné. „*Z minulosti sú prípady, keď sa pravdepodobne nato až tak nedbalo, tie deti sú už teraz odrastené, ale nemajú tie väzby medzi sebou, sú to dvaja cudzí ľudia len je tam niekde spoločný rodič v pozadí, ktorí je tiež väčšinou mimo tých väzieb. V takom prípade, by som ich nedávala nasilu dokopy a veľakrát to nerobí ani dobrotu.*“ Najčastejší dôvod, prečo dochádzalo k umiestňovaniu súrodencov do iných DeD možno pokladať nedostatok kapacity v zariadeniach. Čo je problém týkajúci sa viac minulosti ako súčasnosti. V súčasnosti sa stávajú situácie, že niektorý zo súrodencov potrebuje špeciálny typ školy alebo špeciálnu starostlivosť a nie všetky detské domovy majú k dispozícii špeciálne skupiny. Taktiež môžu nastať aj

výchovné problémy jedného zo súrodencov, ktorého následne preradia do reedukačného zariadenia (Mikloško, 2009).

V rámci detského domova sa ústavná starostlivosť, predbežné opatrenie a výchovné opatrenie vykonáva aj v profesionálnych rodinách, kde sa o starostlivosť detí z detských domovov starajú a zabezpečujú manželia, z ktorých je aspoň jeden zamestnancom detského domova, čo vyplýva zo Zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Filipová (2004 In: Kasanová, 2008) profesionálnou náhradnou starostlivosťou má na mysli rodinu určenú pre deti, ktoré nebolo možné osvojiť, pre ktoré sa nenašli vhodné pestúnske rodiny, pretože deti sú znevýhodnené tým, že sú to staršie deti, súrodenecké skupiny, rómske deti, ale aj deti s výchovnými prípadne zdravotnými problémami. Profesionálnu rodinu spomíname v kontexte s čiastkovým cieľom, v ktorom sa venujeme aj umiestňovaniu jedného zo súrodencov do profesionálnej rodiny. Nami identifikovaná kategória *Vhodné v niektorých prípadoch – vek, zdravotný problém, vzťah (7)* (tab. 4) vypovedá o čiastočnom súhlase s takýmto umiestnením. Vybraní participanti ako najväčšie kritérium z uvedených pokladajú vek, čiže v prípade veľkého vekového rozdielu, pokiaľ ide o malé bábätko alebo malé dieťa je podľa participantov vhodnejšie, aby vyrastalo v profesionálnej rodine aj napriek tomu, že jeho súrodenci vyrastajú v detskom domove. Druhým najviac spomínaným kritériom je zdravotný problém u súrodenca. „*Špecifickým prípadom je, že jedno z detí je veľmi zdravotne postihnuté a vyžaduje špeciálnu starostlivosť, že nemôže byť umiestnené do profesionálnej alebo do náhradnej rodiny, tak by som to ďalšie dieťa, alebo ďalšieho súrodenca určite s tým neblokovala, pretože keď nemôžeme poskytnúť šancu dvom deťom, tak aspoň tomu jednému.*“ Takáto situácia môže aj z nášho pohľadu nastať, pretože starostlivosť o dieťa, ktoré potrebuje špeciálny typ starostlivosti je náročná a každý profesionálny rodič nie je ochotný si takéto dieťa zobrať do profesionálnej rodiny. Kategória *Spoločné umiestnenie (3)* (tab. 4) vyjadruje, že by bolo lepšie, keby súrodenci boli umiestňovaní spolu a to buď do detského domova alebo do profesionálnej rodiny. Ak súrodenci vyrastajú v spoločnej domácnosti a pri vyňatí z rodinného prostredia odchádzajú spoločne je určite lepšie, keby ich umiestňovali ako súrodeneckú skupinu, aby sa súrodenecké väzby nepretrhli a mohli sa vzájomne podporovať a pomáhať si. *Získava pomoc (2)* (tab. 4) je kategória, ktorou participanti vyjadrili umiestnenie jedného súrodenca do profesionálnej rodiny ako vhodné, užitočné, kde sa súrodencovi poskytne možnosť na život v rodine, možnosť odstrániť negatívne návyky, zlepšiť školské a výchovné výsledky za pomoci profesionálnych rodičov.

5.2 Zistiť názor na umiestňovanie súrodeneckých skupín do detského domova a do niektorej z foriem náhradnej starostlivosti a na adopciu (tab. 6, 7, 8)

Cieľom sme sledovali, či sa výpovede participantov budú zhodovať a aké stanovisko zaujmú na umiestnenie jedného súrodenca do detského domova a ďalšieho do náhradnej starostlivosti. Náhradnou starostlivosťou sme podľa Zákona 36/2005 Z. z. o rodine mali na mysli pestúnsku starostlivosť a náhradnú osobnú starostlivosť. Adopciu sme vyšpecifikovali osobitne. Žilinčíková (2003, s. 24) považuje „Náhradnú rodinu za rodinu zraniteľnú, rizikovú a ohrozenú práve tým, že sa rozhodla spojiť svoj život s deťmi, ktoré okúsili na vlastnej koži smutné a veľmi bolestivé veci a ich liečenie je náročné a ovplyvňuje všetkých okolo. Zároveň náhradnú rodinu vníma ako výnimočnú práve preto, že našla v sebe silu urobiť toto rozhodnutie, dennodenne ho žiť, ochraňovať a vychovávať deti, ktoré prijala.“ Pod záštitou programu Európskej komisie Daphne sa uskutočnil prieskum, z ktorého vychádza, že ústavná starostlivosť stojí v priemere trikrát viac ako pestúnska starostlivosť a napriek tomu v tretine európskych krajín je viac detí umiestňovaných do inštitúcií ako do pestúnskej alebo NOS (Presun malých detí z ústavu do rodinnej starostlivosti, 2012). Odpoveďami sme zistili, že názor na možnosť umiestnenia jedného súrodenca do pestúnskej starostlivosti pričom druhý zo súrodencov by zostal v detskom domove je *Vhodné v niektorých prípadoch – vekový rozdiel, väzby, zdravotný problém* (8) (tab. 6). Najväčšiu váhu z uvedených kritérií má podľa výpovedí participantov vekový rozdiel, ktorého podstatu sme opísali pri profesionálnej starostlivosti. Na vekový rozdiel nadväzuje aj vzťah – ďalšie kritérium, ktorý nie je medzi súrodencami v takomto prípade dostatočne vytvorený a pevný. „Pre bábätko je vhodnejšie, aby išlo do pestúnstva, ako by malo vyrastať v ústavke len kvôli tomu, aby sa vytvorila citová väzba s jeho desaťročným súrodencom.“ Čo neznamená, že pre staršieho súrodenca takéto umiestnenie nemôže byť traumatizujúce. Z nášho pohľadu ide o situácie, ktoré by mali byť dostatočne prešetrené psychológom, pedopsychiatrom a ostatnými odborníkmi, ktorí sa zaoberajú a pracujú s konkrétnou súrodeneckou skupinou. Určite by sa mali podieľať na rozhodnutí takýchto problematických umiestnení viacerí odborníci. Výskumy ukazujú, že malé deti umiestňované do ústavu trpia dlhodobými vývinovými spomaleniami. Deti, ktoré sa podarí umiestniť do starostlivého rodinného prostredia pred dosiahnutím veku 6 mesiacov, majú veľkú šancu sa zotaviť a dobehnúť svoj fyzický a kognitívny vývoj (Presun malých detí z ústavu do rodinnej starostlivosti, 2012). Zdravotný problém patrí tiež ku kritériu vhodnosti umiestnenia. Je to z toho dôvodu, že deti so zdravotným postihnutím

nie sú ponúkané do žiadnej z foriem náhradnej starostlivosti. Náhradné rodiny si žiadajú a berú do svojej starostlivosti väčšinou deti zdravé, čo v prípade súrodeneckých skupín odborníci vnímajú ako problém. Medzi kategóriu zaraďujeme aj *Súrodenecký súhlas (2)* (tab. 6), z ktorej vyplýva, že súrodenci majú právo slobodne rozhodnúť o svojom súrodencovi, ktorý ma možnosť umiestnenia do náhradnej rodiny aj napriek tomu, že tí ostatní do náhradnej rodiny ísť nechcú a odmietajú takéto umiestnenie. Odborníci sa preto súrodeneckej skupiny pýtajú, či súhlasia s tým, aby ich súrodenec, ktorého si chce rodina zobrať, išiel do pestúnstva. O konečnom rozhodnutí nerozhodujú súrodenci, ale odborníci po dostatočnom prešetrení súrodeneckej skupiny a týkajúceho sa umiestnenia. Z uvedených kategórií možno konštatovať, že s umiestnením jedného súrodenca do pestúnskej starostlivosti by vybraní účastníci súhlasili len v niektorých prípadoch. My súhlasíme s vyjadreniami účastníkov, ale nevýhodu pestúnskej starostlivosti vnímame v jej zániku po dosiahnutí plnoletosti dieťaťa.

Ďalšia prieskumná otázka, ktorá súvisela s cieľom sa týkala názoru na umiestnenie jedného zo súrodencov do náhradnej osobnej starostlivosti pričom druhý súrodenec by zostal v detskom domove. Pri zverení maloletého dieťaťa do NOS uprednostní súd predovšetkým príbuzného maloletého dieťaťa, ak spĺňa podmienky ustanovené Zákomom o rodine, pričom nemusí ísť o príbuzných v priamom rade, ale môže ísť aj o prarodiča, súrodenca a pod. Náhradná osobná starostlivosť je vzťah nahrádzajúci výkon tých práv a povinností rodičov smerujúcich na zabezpečenie riadnej starostlivosti o dieťa, teda nenahrádza rodičovský vzťah (Mikloško, 2009). Identifikovali sme 5 kategórií, z ktorých najpočetnejšia bola *Vhodné v niektorých prípadoch – vekový rozdiel, vzťahy, zdravotný problém (6)* (tab. 6). Táto kategória je špecifická v tom, že sa opakovala pri umiestnení súrodenca do profesionálnej rodiny, tak i do pestúnskej rodiny, náhradnej osobnej rodiny a opakuje sa aj pri umiestnení súrodenca na adopciu. Z čoho vyplýva, že odborníci rozhodujú o vhodnom umiestnení súrodeneckej skupiny na základe kritérií, ktorými skupina disponuje. A preto nie je vhodné túto oblasť paušalizovať – dávať ju do nejakého nariadenia alebo zákona. *Psychická náročnosť (4)* (tab. 6) je v poradí druhou najpočetnejšou kategóriou. Význam tejto kategórie spočíva v tom, že „*Je to pre tie deti také traumatizujúce, že jeho si ten blízky človek zoberie a druhého nie.*“ Podľa odpovedí možno konštatovať, že dôvodom psychickej náročnosti môže byť práve to, že ide o osobu blízku dieťaťu. Dieťa v detskom domove to môže zle prežívať, prípadne to v ňom zanecháva pocit krivdy. Kategória s názvom *Náročná výchova pre rodinného príslušníka*

(4) (tab. 6) zahŕňa logické kritérium aj z nášho pohľadu, pretože starostlivosť o súrodeneckú skupinu môže byť náročná a z toho dôvodu vyplýva koľko súrodencov zostáva v rodine a aký počet v detskom domove. V tomto prípade záleží, komu sú deti zverené do náhradnej osobnej starostlivosti. Pokiaľ sa má o súrodeneckú skupinu starať stará mama je pravdepodobné, že starostlivosť o všetkých súrodencov nezvládne. A práve na takýto problém poukazovali vybraní participanti. *Spoločné umiestnenie (3)* a *Vlastné rozhodnutie (1)* (tab. 6) sú kategórie, z ktorých jasne vyplýva, čo tým participanti mali na mysli. Z tohto pohľadu vidíme, že participantom sa na otázky odpovedalo náročne, pretože aj keď uviedli, že by v niektorých prípadoch s takýmto umiestnením súhlasili, tak časť z nich by bola radšej, keby súrodenci boli umiestnení spolu.

Na uzatvorenie cieľa sme potrebovali interpretovať kategórie (tab. 8), ktoré sa týkajú umiestnenia jedného zo súrodencov na adopciu. Adopcia je špecifická v tom, že jednotlivец alebo manželia nadobúdajú k adoptovanému dieťaťu rovnaké práva a povinnosti ako biologickí rodičia, kde pri pestúnskej starostlivosti a náhradnej osobnej starostlivosti to tak nie je. Participanti na túto možnosť umiestnenia reagovali nasledovne. Najpočetnejšia kategória bola *Vhodné v niektorých prípadoch – vekový rozdiel, vzťahy a zdravotný problém (8)*, ktorá mala vysokú úroveň opakovania aj pri ostatných možnostiach súrodeneckého umiestnenia. Kategória nám opäť potvrdila silu individuálneho prístupu k prípadom a silu uvedených kritérií, na základe ktorých možno vykonať také rozhodnutia, ku ktorým by za normálnych okolností (blízky vek, silný vzťah, zdravie) nepristupovalo. Zistili sme, že časť participantov nesúhlasí s takouto možnosťou umiestnenia, o čom hovorí aj nami vytvorená kategória *Nerozdeľovať súrodencov (4)* a uvedený výrok „*Väčšinou tí, čo sú v adopcii, tak zostávajú oddelení od toho zvyšku a tam sa tie väzby akoby prerežú.*“, z ktorého vyplýva pretrhnutie súrodeneckých vzťahov, čo nie je v prospech súrodencov, keďže súrodenecký vzťah je najdlhší vzťah spomedzi vzťahov, ktoré sprevádzajú človeka životom. Jeden z participantov uvádza: „*Je to ťažké a kruté pre to druhé dieťa. Nie je to jednoduché ani pre dieťa, ani pre toho, kto o tom rozhoduje, ale v konečnom dôsledku by som asi súhlasila.*“, na základe výroku sme identifikovali kategóriu *Psychická náročnosť (1)*. Dnes je rozdelenie detí možné už iba vo veľmi výnimočných prípadoch a človek, ktorý si adoptuje dieťa z detského domova musí byť dôsledne poučený o jeho súrodencoch a o právach dieťaťa stretávať sa s nimi. Mikloško (In: Harkotová, 2009) uvádza: „Náhradní rodičia si myslia, že urobia šťastným aspoň jedno dieťa. To však nie je jednoduché, pretože

jednak dieťa pátra po svojich súrodencoch, jednak oni pátrajú po ňom.“ Po súhrnom vyhodnotení výsledkov týkajúcich sa konkrétneho cieľa sme prišli nato, že participanti v uvedených možnostiach umiestňovania súrodencov do foriem náhradnej starostlivosti veľký rozdiel ani nevideli. Vytvorené kategórie sa často krát opakovali. Dokonca sa výpovede participantov zhodujú v tom, že ide o situácie, ku ktorým treba pristupovať individuálne a nepaušalizovať ich.

5.3 Identifikovať pozitíva a negatíva spolu umiestnených súrodencov (tab. 9, 10)

Uvedeným cieľom sme zistili, aké pozitíva a negatíva vidia participanti u spoločne umiestnených súrodencov. Podľa Standard for sibling placement (2011) môže spoločné umiestňovanie súrodencov slúžiť na mnohé účely a to na zachovávanie súrodeneckých vzťahov alebo na vytváranie si zdravého a hodnotného puta medzi súrodencami, ktorí môžu ale ani nemusia mať žiadny významný vzťah. Vďaka spoločnému umiestneniu súrodencov dochádza k zminimalizovaniu a zmierneniu dopadu odlúčenia od rodiny a známych v okolí, taktiež zmierneniu dopadu traumy zo zneužívania a zanedbávania. Spoločne umiestnení súrodenci si poskytujú podporu prostredníctvom vývojových zmien a rastu, čím sa môže posilniť súrodenecká zručnosť práce vo vzťahoch, v komunikácii a v riešení konfliktov. Na základe uvedeného textu sa nám potvrdilo, aké je potrebné udržať súrodencov pohromade. V kategórii *Vytvorené vzťahy* (8) (tab. 9) vidia participanti nášho prieskumu veľké pozitívum. Vytvorenie súrodeneckých vzťahov považujeme za potrebné najmä u súrodencov umiestnených do detského domova, keďže každé dieťa potrebuje niekoho blízkeho, kto mu pomôže ľahšie znášať umiestnenie v chaotickom prostredí prípadne traumatizujúcu udalosť. Z ďalších identifikovaných kategórií *Podpora* (7), a *Vzájomná pomoc* (3) (tab. 9) vyplýva, že „*súrodenecké skupiny sa navzájom podporujú. Je to o spolupatričnosti. Povzbudzujú sa navzájom, ťahajú jeden druhého a vzájomne si pomáhajú.*“ Súrodenci sa môžu podporovať a pomáhať si v rôznych školských, kultúrnych, pracovných a iných činnostiach, ale aj v ťažkých situáciách. Okrem uvedených pozitív sa v stanovenom celi snažíme identifikovať i negatíva. Z odpovedí sme zistili, že väčší počet participantov nevidí u spoločne umiestnených súrodencov *Žiadne negatívum* (4) (tab. 10), pretože „*oni keď sa aj bijú a nadávajú si to je bežné v každej rodine, veď to je len zdravé. Tam sú len pozitíva, že sú spolu.*“ Na otázku sme však dostali aj iné odpovede, z ktorých sme vytvorili kategórie *Disponujú negatívnymi návykmi* (2) (tab. 10), kde negatívum predstavujú zlé návyky u súrodencov nadobudnuté v asociálnom rodinnom

prostredí vplývajúce na ostatných súrodencov negatívne. *Zdravotný problém (1)* (tab. 10), „*keď je niektorý zo súrodencov zdravý a niektorý ma napríklad nejakú poruchu alebo zdravotný problém a obidvaja sú ponúkaní do náhradnej starostlivosti, tak ten, ktorý je chorý, ktorý je na tom intelektovo nižšie môže mať cestu do náhradnej starostlivosti tomu druhému.*“ Pričom zdravotný problém u súrodencov môže, ale ani nemusí predstavovať negatívum. *Prevládajú formálne väzby (1)* (tab. 10), čo sa môže stať, pokiaľ súrodenci nevyrastali odmalička v spoločnej domácnosti a nemali tu možnosť na vytvorenie si pevnej väzby.

5.4 Identifikovať pozitíva a negatíva oddelene umiestnených súrodencov (tab. 11, 12, 13, 14)

Na základe výpovedí participantov sme uvedeným cieľom zistili, aké pozitíva a negatíva vidia u oddelene umiestnených súrodencov. Dospeli sme k zisteniu, že väčšina participantov *Žiadne pozitívum (4)* (tab. 11) u oddelených súrodencov nevidí, keďže participant vo všeobecnosti považujú oddelené umiestňovanie súrodencov za negatívne. Niektorí participanti však po zamyslení uvádzajú ako pozitívum *Potrebu špeciálnej starostlivosti (1)* (tab. 11) spojené so zdravotnými problémami alebo poruchami u súrodenca. V takomto prípade je pre dieťa s určitým znevýhodnením výhodnejšie umiestnenie tam, kde mu poskytnú špeciálnu starostlivosť, čím sa môže dieťaťu jeho zdravotný stav zlepšiť. Súrodenecké väzby by sa mali v takomto prípade zabezpečovať a udržiavať kontaktmi. Ďalšie pozitívum môže byť *Vekový rozdiel (1)*, že „*v prípade veľkého vekového rozdielu sa môže stať, že je pre dieťaťko určite vhodné, keď vyrastá v rodine.*“ *Zlé vzťahy (1)* sú tiež považované za pozitívum u oddelene umiestnených súrodencov. Z čoho vyplýva, že u súrodencov, ktorí majú nefunkčné vzťahy, nerozumejú si, nemôžu sa navzájom zničiť a ubližujú si, môžeme považovať oddelené umiestnenie za výhodnejšie ako keby mali existovať spolu ako jedna rodina. Posledné pozitívum má názov *Bez opakovania traumy (1)* (tab. 11) a hovorí „*pozitívum je v tom, že tí, ktorí sú niekoľko rokov oddelení, alebo o sebe nevedia, nie sú opakovane traumatizovaní ďalším presunom do iného cudzieho a chaotického prostredia.*“ Zistujeme, že aj napriek uvedeným pozitívam, ku ktorým sa participant vyjadrili, by sa participant skôr priklonili k názoru žiadne pozitívum u oddelených súrodencov nevidím. K negatívam sa participant vyjadrili jasne, stručne a výstižne. Najpočetnejšia kategória bola *Upretie šance byť spolu (7)* (tab. 12), v ktorej participant vidia možno aj najväčšie negatívum u oddelených súrodencov.

Kategória je logická, pretože ak sú súrodenci oddelení strácajú šancu vyrastať spolu, tráviť spolu čas a mať spoločné zážitky. Ak sa nezabezpečí nejaký kontakt môžu sa z nich stať úplne cudzí ľudia. Participanti ďalšie negatívum uviedli *Strata identity* (4) a je spôsobené práve oddelovaním súrodencov od seba, čím strácajú samých seba. Posledným negatívom *Nezáujem o seba* (3) mali participanti na mysli to, že v prípade oddelených súrodencov býva často krát nezáujem zo strany súrodencov aj napriek snahe ich zblížiť. Pokiaľ súrodenci nemajú vytvorený vzťah, tak sa kontakt s nimi veľmi ťažko nadväzuje, čo nám potvrdili participanti. Aj napriek náročnosti, ktorú si táto práca vyžaduje sa odborníci snažia hľadať a následne nadväzovať kontakty medzi oddelenými súrodencami prípadne aj spájať skupiny umiestnené oddelene. Uvedeným cieľom sme sa snažili zistiť okrem pozitív a negatív oddelených súrodencov aj to, ako vnímajú participanti situáciu rozdeľovania súrodencov a ako podporujú väzby u oddelených súrodencov. Vo všeobecnosti považujú participanti rozdeľovanie súrodencov za negatívnu situáciu, o čom svedčí aj nami identifikovaná kategória *Nerozdeľovať súrodencov* (4) (tab. 13). Participanti nás informovali, že k rozdeľovaniu súrodencov v súčasnosti nedochádza. Aj keď k situácii rozdeľovania súrodencov môže dôjsť, ale len vo výnimočných prípadoch. Prihliada sa na to, aby súrodenci boli umiestňovaní spolu a to, do detských domovov alebo do náhradných rodín. Niektorí z participantov vnímajú rozdeľovanie súrodencov ako situáciu, kde je potrebný *Individuálny prístup* (3) (tab. 13), pretože „*k rozdeľovaniu súrodencov by sa malo vždy pristupovať individuálne, po zvážení všetkých možností. Jedná sa o proces, ktorý ovplyvňuje množstvo faktorov (vek dieťaťa, zdravotný stav, existujúca citová väzba medzi nimi).*“ A veľmi úzko s tým súvisí aj naša ďalšia kategória *Podľa možnosti* (3), keďže ide o situácie, kde je potrebné zvážiť veľkosť súrodeneckej skupiny, kapacitu zariadenia a možnosti náhradnej rodiny. Súčasnosť nám prináša aj zopár prípadov, kedy súrodenci vyrastajú od seba a práve preto sme zisťovali ako participanti podporujú oddelených súrodencov. Súrodenecké väzby sú podporované prostredníctvom *Zabezpečovania kontaktov* (8) (tab. 14) a to písomnými, telefonickými a osobnými kontaktmi. Veľký význam zohráva *Motivácia* (2), ktorou participanti nabádajú súrodencov ku kontaktovaniu sa a nadväzovaniu vzťahov s ostatnými súrodencami. Okrem kontaktov a motivácie sa participanti snažia väzby podporovať *Spájaním súrodencov* (2) a to tak, že najskôr súrodencov vyhľadávajú a pri priaznivej situácii, potom dochádza k ich spájaniu. Podpornú úlohu zohráva iniciatíva *Úsmev sv. Mikuláša*, ktorou sa vyhľadávajú a spájajú súrodenci umiestnení v rozličných detských domovoch. V lete organizujú špecializované tábory pre súrodencov žijúcich oddelene, čo považujeme za veľmi dobrý čin. Na

uzatvorenie tejto kapitoly uvádzame dve otázky, z ktorých výsledky sme spracovali kvantitatívne. Otázkou, ak je jeden zo súrodencov umiestnený v detskom domove, tak druhého súrodenca je najvhodnejšie umiestniť, sme zistili na základe priradovania škály participantmi skutočnosť, že najvhodnejšie umiestnenie participantí vidia v rovnakom detskom domove, o čom svedčí aj nami identifikovaná kategória *Najlepšie možné riešenie* v tabuľke 3. Čo sa týka možností umiestnenia do pestúnskej starostlivosti, NOS a na adopciu sme zistili taktiež zhodu s výpoveďami v interview. Škálou sme sa dopracovali k údajom, že participantí považujú tieto možnosti umiestnenia za ani vhodné a ani nevhodné, z čoho vyplýva individuálny prístup k uvedeným možnostiam umiestnenia. Podľa participantov môže ísť v niektorých prípadoch o vhodné umiestnenia a v niektorých nie. Otázkou, aké by bolo najvhodnejšie umiestnenie pre oboch súrodencov, sme zistili, že najvhodnejším umiestnením pre súrodeneckú skupinu by boli dve možnosti umiestnenia a to, do náhradnej osobnej starostlivosti a na adopciu. Participantí si NOS vybrali z dôvodu zverenia detí do starostlivosti príbuzným, ktorí sú deťom známi a majú s nimi vytvorený nejaký vzťah. Adopciu zvolili na základe možnosti, aby deti vyrastali v novej a zdravej rodine, ktorá by im dala to, čo im ich biologická rodina neposkytla alebo vzala.

5.5 Limity prieskumu

V našom realizovanom prieskume je potrebné upozorniť na limity, t.j. na obmedzenia prieskumu. Počas prieskumu sme sa stretli s neochotou zariadení s nami spolupracovať, v ktorých sme plánovali prieskum realizovať. Vzhľadom k tejto skutočnosti sme boli obmedzení získať potrebných participantov. Ďalšie obmedzenie spájame s realizáciou rozhovoru, prostredníctvom ktorého sme získavali potrebné informácie. Počas realizovania rozhovorov sme sa stretli aj s tým, že nie všetci vybraní participantí súhlasili s nahrávaním rozhovoru, čo pre nás znamenalo ručne si zapisovať výpovede participanta. Nevýhoda ručného zapisovania spočívala v nezachytení každej participantom vypovedanej informácie, ktorá mohla byť dôležitá. V niektorých prípadoch sme sa počas zberu dát stretli aj so stručnými výpoveďami participantov, z ktorých bolo veľmi náročné identifikovať nejakú kategóriu. Metódu rozhovoru však považujeme i napriek menším obmedzeniam za kvalitnú a výhodnú.

Uvedené obmedzenia sme sa snažili prekonať a získali sme tak potrebné výsledky k problematike umiestňovania a dopracovali sme sa k odporúčaniam pre prax a formulovaniu záveru.

5.6 Odporúčania pre prax

V podkapitole uvádzame niekoľko odporúčaní pre prax, ku ktorým sme sa dopracovali na základe získaných informácií k danej téme:

- *Štatistika súrodeneckých skupín*

Potrebné je viesť štruktúru detí v DeD podľa počtu súrodencov žijúcich spoločne v DeD, ale vhodné by bolo evidovať i súrodenecké skupiny umiestnené oddelene, ktoré žijú v inom DeD, v náhradnej rodine alebo v biologickej rodine. Štatistické spracovanie by slúžilo na lepší prehľad v danej oblasti a na základe štatistických zistení by sa robili potrebné opatrenia, či už vo vyhľadávaní alebo spájaní oddelených súrodencov.

- *Podpora náhradných rodín*

Podporovať a hľadať také formy náhradnej starostlivosti, ktoré by umožnili spoločné umiestnenie súrodeneckých skupín, aby zostávali súrodeneckú väzby zachovávané a podporované, čo najviac stimulovanom rodinnom prostredí. Poskytnúť náhradným rodičom väčšiu finančnú podporu, ak poskytujú starostlivosť deťom handicapovaným, deťom s poruchami správania alebo viacpočetným súrodeneckým skupinám. Zabezpečiť náhradným rodinám aspoň raz do týždňa prostredníctvom odborného tímu, odborné rady a pomôcť im riešiť problémy týkajúce sa situácii a ťažkostí, s ktorými sa stretnú počas starostlivosti o deti.

- *Podpora súrodeneckých väzieb*

Považujeme za potrebné udržiavať a podporovať súrodenecké vzťahy i u tých súrodencov, ktorí nežijú v spoločnej domácnosti náhradných rodín alebo v spoločnom detskom domove. Aj napriek odmeranému prístupu detí by sa ľudia, ktorí sa starajú o súrodencov mali snažiť tieto súrodenecké vzťahy utužovať, povzbudzovať a upevňovať za každú cenu. Ak by to situácia dovoľovala, tak zabezpečovať osobné stretnutia súrodencov, uskutočňovať spoločné výlety, tábory a oslavy narodenín. Deti to nemusia oceniť, ale myslíme si, že časom si na seba navyknú a uvedomia si, že patria k sebe a budú sa vzájomne podporovať a pomáhať si.

- *Nevytvárať legislatívnu normu*

Týmto odporúčaním chceme poukázať nato, že umiestňovanie súrodeneckých skupín do detského domova alebo do náhradných rodín je náročné, keďže každá súrodenecká skupina je svojim charakterom a zložením odlišná. A preto by nebolo vhodné, keby sa uplatnilo konkrétne nariadenie týkajúce sa umiestňovania súrodeneckých skupín, pretože zakaždým ide o individuálne a jedinečné prípady.

ZÁVER

Deti, o ktoré sa rodičia z rôznych dôvodov nedokážu alebo nechcú postarať sú umiestňované vo väčšine prípadov do detských domovov. Niektoré z nich majú to šťastie a sú vhodnými uchádzačmi na pestúnstvo alebo adopciu. Máme však aj také deti, ktoré si málo kto zoberie do náhradnej starostlivosti, pretože majú nejaký handicap, poruchy správania alebo sú z početnej súrodeneckej skupiny. Súrodeneckými skupinami sme sa v našej práci zaoberali a na základe preštudovanej literatúry a interpretácii získaných výsledkov z nášho prieskumu sme zistili skutočnosti, ktorými sme si vytvorili obraz o umiestňovaní súrodeneckých skupín do detského domova.

Podľa zistení sú názory oslovených participantov na umiestňovanie súrodeneckých skupín nachádzajúcich sa v detskom domove takmer rovnaké a líšia sa len minimálne. Z témy umiestňovania súrodencov je známe, že sa v minulosti umiestňovaním súrodeneckých skupín v dostatočnej miere nezaoberalo. Dochádzalo tak k častejšiemu rozdeľovaniu súrodeneckých skupín ako v súčasnosti a vzťahy rozdelených súrodencov neboli utužované a podporované. Táto téma si väčšiu pozornosť získala až v roku 2005, kedy sa problematikou súrodencov začal zaoberať Zákon č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Orgány nato určené začali konať v prospech súrodencov. Ich snaha spočívala predovšetkým v spájaní súrodencov a pokiaľ nebolo možné súrodencov spojiť, tak sa snažili o udržiavanie a rozvíjanie súrodeneckých väzieb. Takéto opatrenia sa robia i dodnes. Veľkú iniciatívu v spájaní a podporovaní súrodeneckých väzieb má Úsmev sv. Mikuláša už v práci spomínaný. Iniciatíva spočíva v organizovaní letných táborov, počas ktorých dochádza k spoznávaniu a nadväzovaniu bližších vzťahov u oddelených súrodencov. Zaujímavou skutočnosťou je zistenie, že existujú aj také detské domovy, ktoré nemajú vytvorené profesionálne rodiny, čo je v dnešnej dobe potrebné, keďže v Zákone č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele je uvedené, aby deti do troch rokov boli umiestňované do profesionálnych rodín. Zistili sme, že umiestniť súrodencov do jedného detského domova je dobrým riešením, i keď detský domov možno považovať za poslednú možnosť umiestnenia, pretože umiestnenie do náhradných rodín je pre každé dieťa vždy lepšie ako umiestnenie do detského domova. Zaujímavé reakcie sme získali otázkami na umiestňovanie jedného súrodenca do niektorej z foriem náhradnej starostlivosti a druhého do detského domova. Z čoho vyplýva, že by došlo k rozdeleniu súrodeneckej skupiny a pravdepodobne i k pretrhnutiu a narušeniu súrodeneckých väzieb.

Na základe analýzy výsledkov sme zistili skutočnosť, že takéto možnosti umiestňovania súrodeneckých skupín sú vhodné len v niektorých prípadoch, pričom podmienka spočíva v udržiavaní súrodeneckých kontaktov. Najviac opakovanými kritériami boli vekové rozdiely, prevládajúce vzťahy medzi súrodencami a zdravotné problémy vyskytujúce sa u niektorých súrodencov. V takýchto prípadoch je preto potrebný individuálny prístup na zváženie rozhodnutia o vhodnosti a nevhodnosti umiestnenia súrodeneckej skupiny. Z nášho pohľadu by bolo pre súrodenecké skupiny najlepšie spoločné umiestňovanie, o čom svedčia aj pozitíva u spoločne umiestnených súrodencoch uvedené participantmi. Zistili sme, že najväčšie pozitívum vidia v súrodeneckých vzťahoch, ktoré môžu byť veľmi silné, pokiaľ sú súrodenci zanedbávaní alebo zneužívaní svojimi rodičmi. Súrodenci si môžu navzájom pomáhať a podporovať sa vo všetkých činnostiach. Negatíva sa u spoločne umiestnených súrodencov skôr nevyskytujú, i keď sa môžu vyskytnúť zlé návyky alebo chladné, nefungujúce vzťahy. Zaujímavou skutočnosťou je zistenie týkajúce sa jedného z uvedených pozitív u dlhodobo oddelených súrodencov, ktorým sa eliminuje ďalšie opakovanie traumy u dieťaťa, ktoré môže nastať premiestňovaním do iného a chaotického prostredia. Negatíva oddelených súrodencov sú viac badateľné ako pozitíva a patrí k nim upretie šance byť spolu, strata identity a s tým spojený nezáujem zo strany súrodencov. K rozdeľovaniu súrodencov by nemalo prichádzať, ale existujú aj prípady, kedy to situácia naozaj nedovoľuje a súrodenecká skupina sa rozdelí. Ak nastane takáto situácia je potrebné zabezpečiť častý kontakt so súrodencami a snažiť sa čo najskôr súrodeneckú skupinu spojiť.

Problematika umiestňovania súrodencov si vyžaduje náročné rozhodnutia zo strany odborníkov, ku ktorým treba pristupovať individuálne. Odborníci sa snažia, aby ich rozhodnutie bolo v prospech všetkých zúčastnených. Niekedy sa však nedá vyjsť v ústrety všetkým súrodencom a tak dávajú šancu aspoň niektorým na lepší život v rodine. Oslovení odborníci vidia najvhodnejšie umiestnenie súrodeneckých skupín do náhradnej osobnej starostlivosti a na adopciu. V oboch prípadoch sa jedná o umiestnenie do rodín s tým rozdielom, že v NOS ide o rodinu príbuznú dieťaťu a pri adopcii ide o rodinu cudziu, ktorá však získava rovnaké práva a povinnosti ako biologická rodina.

Treba si uvedomiť náročnosť umiestňovania súrodencov a snažiť sa robiť všetko pre to, aby súrodenci vyrastali spolu a ak to naozaj nie je možné, tak zabezpečovať súrodencom časté osobné kontakty na podporu a udržiavanie ich súrodeneckých väzieb.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ARCHEROVÁ, C. 2001. *Dítě v náhradní rodině. Nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině*. Praha : Portál, s. r. o., 2001. 120 s. ISBN 80-7178-578-4.
- ČAPEK, J. - ČAPKOVÁ, M. 2010. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha : Portál, s. r. o., 2010. 120 s. ISBN 978-80-7367-779-4.
- ČECHOVÁ, D. 2004. Vplyv poradia narodenia na osobnosť chlapcov a dievčat. In HELLER, D. (ed). *Svět žen a svět mužů. Polarita a vzájemné obohacování: konference Psychologické dny, 2004*. Olomouc : Universita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-1059-1.
- DALLOZ, D. 2002. *Žárlivost a rivalita: průvodce výchovou v rodině: od 0 do 10 let*. Praha : Portál, s. r. o., 2002. 112 s. ISBN 80-7178-596-2.
- GAVORA, P. 2007. *Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*. Bratislava : Polygrafické stredisko UK, 2007. 230 s. ISBN 978-80-223-2317-8
- HALL, C. S. - LINDZEY, G. 1999. *Psychológia osobnosti. Úvod do teórií osobnosti*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1999. 510 s. ISBN 80-08-03001-1.
- KASANOVÁ, A. 2008. *Sprievodca sociálneho pracovníka. I. Rodina a deti*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008. 449 s. ISBN 978-80-8094-277-9.
- KRAJČÍROVÁ, M. - MIKLOŠKO, J. 2004. *Mamy bocian nenosí. Výprava do duše dieťaťa*. Bratislava : Motýľ, 2004. 156 s. ISBN 80-89199-05-4.
- LEDNICKÁ, J. 2000. *Sociálne vzťahy medzi deťmi v detských domovoch*. Bratislava : Metodické centrum, 2000. 50 s. ISBN 80-8052-083-6.
- LEMAN, K. 2011. *Prvorozený – výhoda či handicap?*. Praha : Návrat domů, 2011. 208 s. ISBN 978-80-7255-250-4.
- LEMAN, K. 2008. *Sourozenecké konstelace*. Praha : Portál, s. r. o., 2008. 224 s. ISBN 978-80-7367-507-3.
- MATĚJČEK, Z. 2003. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha : Portál, s. r. o., 2003. 108 s. ISBN 80-7178-853-8.
- MATOUŠEK, O. - PAZLAROVÁ, H. 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, s. r. o., 2010. 184 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

- MIKLOŠKO, J. 2009. *Náhradná starostlivosť*. Bratislava : SAP – Slovak Academic Press, 2009. 94 s. ISBN 978-80-89271-36-8.
- MIOVSKÝ, M. 2006. *Kvalitatívny prístup a metódy v psychologickom výskume*. Praha : Grada Publishing, a. s., 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- PODMANICKÁ, M. 2007. *Tímová práca ako nevyhnutnosť fungovania diagnostickej skupiny*. In KOVÁCS, K. - GURÁŇ, P. - ŠEBOVÁ, N. *Sociálna práca v detských domovoch. Teoretické východiská a praktické skúsenosti: zborník zo vzdelávacích seminárov pre pracovníkov detských domovov zameraný na zlepšenie kvality života detí a na podporu náhradnej rodinnej starostlivosti*, 2007. Bratislava : E - press s. r. o., 2007. 63 s. ISBN 978-80-89016-24-2.
- Pracovná náplň sociálneho pracovníka. Interný dokument. Kolíňany: Detský domov Kolíňany, 2007. 1 s.
- Pracovná náplň psychológa. Interný dokument. Kolíňany: Detský domov Kolíňany, 2007. 1 s.
- Pracovná náplň sociálneho kurátora. Interný dokument. Topoľčany: Úrad práce sociálnych vecí a rodiny Topoľčany, 2010. 1 s.
- PREKOPOVÁ, J. 2009. *Prvorozené dieťa. O sourozenecké pozíci*. Praha : Portál, s. r. o., 2009. 160 s. ISBN 978-80-7367-516-5.
- ŠKOVIERA, A. 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha : Portál, s. r. o., 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5.
- TRÉLAÜN, B. 2005. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha : Portál, s. r. o., 2005. 144 s. ISBN 80-7178-935-6.
- VÁGNEROVÁ, M. 2000. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha : Portál, s. r. o., 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.
- WILMOT, W. W. - HOCKEROVÁ, J. L. 2004. *Interpersonální konflikt*. Bratislava : Ikar, a. s., 2004. 495 s. ISBN 80-551-0832-3.
- ŽILINČÍKOVÁ, D. 2003. *Dlhá cesta domov*. Martin : Advent – Orion s. r. o., 2003. 45 s. ISBN 80-8071-030-9

Články z časopisov

BEŇADIKOVÁ, E. 2007. Využitie individuálnej psychológie v práci psychológa v detskom domove. In *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*. ISSN 0555-5574, 2007, roč. 42, č. 1-2, s. 108-119.

CEHLÁR, T. et. al. 2010. *Výročná správa spoločnosti priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar za rok 2010*. Bratislava, 2010, s. 35.

DŽODLOVÁ, E. - SWATON, A. 2003. Skúsenosti z transformácie detského domova Slon v Šarišských Michaľanoch na detský domov so samostatne hospodáriacimi skupinami – rodinný typ. In *Vychovávateľ*. ISSN 0139-6919, 2003, roč. XLVIII, č. 9, s. 25-28.

FEDOROVÁ, M. 2004. Transformácia výchovných podmienok v detskom domove Slniečko v Polomke. In *Vychovávateľ*. ISSN 0139-6919, 2004, roč. L, č. 6, s. 31-33.

FEDOROVÁ, M. 2006. Osobnosť vychovávateľa v detskom domove. In *Vychovávateľ*. ISSN 0139-6919, 2006, roč. LII, č. 10, s. 35-36.

FEDOROVÁ, M. 2008. Výchova v samostatnej skupine detského domova. In *Vychovávateľ*. ISSN 0139-6919, 2008, roč. LVI, č. 8, s. 26-29.

HERCEGOVÁ, D. 2007. Pohľad na správanie detí z detského domova. In *Vychovávateľ*. ISSN 0139-6919, 2007, roč. LV, č. 4, s. 27-29.

KOVÁCS, K. 2006. Transformačný proces detských domovov na Slovensku. In *Sociálna politika a zamestnanosť*. ISSN 1336-5053, 2006, roč. 3, č. 10, s. 13-14.

LEDNICKÁ, J. 2000. Výchovný program formovania vzťahov medzi deťmi v detských domovoch. In *Vychovávateľ*. ISSN 0139-6919, 2000, roč. 44, č. 5-6, s. 19.

MIKLOŠKO, J. - DUBOVSKÁ, J. - TALIGOVÁ, K. - KOVÁCS, K. 2003. Transformácia internátov špeciálnych škôl a špeciálnych školských zariadení. In *Vychovávateľ*. ISSN 0139-6919, 2003, roč. XLIX, č. 3, s. 28-31.

PASTERŇÁKOVÁ, L. - ROMANOVSKÁ, V. 2007. Najčastejšie výchovné problémy v detských domovoch. In *Vychovávateľ*. ISSN 0139-6919, 2007, roč. LV, č. 3, s. 32-39.

SWATON, A. 2004. Interpersonálne vzťahy v samostatnej výchovnej skupine v detskom domove. In *Vychovávateľ*. ISSN 0139-6919, 2004, roč. L, č. 6, s. 28-30.

ŠÍPOŠOVÁ, I. 2008. Detský domov nie je ozajstný domov. In *Vychovávateľ*. ISSN 0139-6919, 2008, roč. LVI, č. 8, s. 30-31.

VOCILKA, M. 2000. Příčiny umístění dětí do dětských domovů. In *Vychovávateľ*. ISSN 0139-6919, 2000, roč. 44, č. 5-6, s. 16-18.

Internetové zdroje

BOYLE, W. A. 2007. *Sibling Rivalry*. [online]. 2007. [cit. 2011-12-10]. Dostupné na internete: <<http://www.angelfire.com/md/imsystem/sibriv1.html>>.

Getting Along with Brothers and Sisters. [online]. 2010. [cit. 2011-12-10]. Dostupné na internete: <http://kidshealth.org/kid/feeling/home_family/sibling_rivalry.html>.

HARKOTOVÁ, S. 2009. *Dotyk súrodenca nie je pre každého samozrejmosťou*. [online]. 2009. [cit. 2011-04-08]. Dostupné na internete: <<http://aktualne.atlas.sk/print.xml?path%5Barticle%5D=dotyk-surodenca-nie-je-pre-kazdeho-samozrejmostou>>.

Child Welfare Information Gateway, Sibling Issues in Foster Care and Adoption, [online]. 2006. [cit. 2011-12-09]. Dostupné na internete: <<http://www.childwelfare.gov/pubs/siblingissues/siblingissues.pdf>>.

KLUGER, J. 2006. *The New Science of Siblings*. [online]. 2006. [cit. 2011-12-10]. Dostupné na internete: <<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1209949-3,00.html>>.

Ohrozená rodina na Slovensku III. Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar v spolupráci s Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny. [online]. 2010. [cit. 2012-03-22]. Dostupné na internete: <http://www.usmev.sk/images/stories/koncept_cinn/vyskumy/vynatie%202010%20tlac%20media.pdf>.

Presun malých detí z ústavov do rodinnej starostlivosti. [online]. 2012. [cit. 2012-04-08]. Dostupné na internete: <<http://www.detskecentrum.sk/dokumenty/Daphne.pdf>>.

SCHUERGER, K. 2002. *Information packet: Siblings in Foster Care*, [online]. 2002. [cit. 2011-11-23]. Dostupné na internete: <http://www.hunter.cuny.edu/socwork/nrcfcpp/downloads/information_packets/siblings-pkt.pdf>.

Standard for sibling placement. [online]. 2011. [cit. 2012-04-08]. Dostupné na internete: <<http://www.healthandwelfare.idaho.gov/Portals/0/Children/AdoptionFoster/CWStandard-SiblingPlacement.pdf>>.

Ústredný portál verejnej správy Slovenskej republiky, Adopcia (osvojenie), [online]. 2012. [cit. 2012-02-14]. Dostupné na internete:

<<http://portal.gov.sk/Portal/sk/Default.aspx?CatID=39&aid=751>>.

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 466/2008 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov

PRÍLOHY

Príloha A Pracovná náplň sociálneho pracovníka

Príloha B Pracovná náplň psychológa

Príloha C Pracovná náplň sociálneho kurátora

PRÍLOHA A PRACOVNÁ NÁPLŇ SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA

Sociálna pracovníčka v detskom domove:

- vedie evidenciu detí a ich osobné spisy,
- vedie evidenciu právne voľných detí a detí vhodných do náhradnej rodinnej starostlivosti,
- spolupracuje s ÚPSVaR, hlási prerušenie poskytovania starostlivosti na príslušný úrad,
- spolupracuje s Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny, zabezpečuje poskytovanie informácií v sociálnej oblasti a o umiestnených deťoch, spolupracuje s okresnými súdmi,
- spolupracuje so školami, zabezpečuje zápis detí do škôl a predkladanie žiadaných dokladov do škôl,
- spolupracuje s políciou – hlási úteky detí, zabezpečuje potrebné podklady pre spoluprácu s políciou,
- spolupracuje s biologickou rodinou umiestnených detí: osobným kontaktom, písomnou formou, telefonicky,
- zabezpečuje a spracováva sociálne správy a ďalšie podklady pre medzinárodnú adopciu detí,
- dáva návrh na poskytovanie jednorazového príspevku pri odchode dieťaťa z DeD,
- zabezpečuje zhotovovanie osobných dokladov detí,
- organizačne zabezpečuje rekreácie detí,
- sleduje vývoj detí v problémových rodinách, minimálne štvrťročne navštevuje tieto rodiny, preveruje úroveň poskytovania starostlivosti a vedenie príslušnej dokumentácie v rodinách, spolupracuje pri riešení rôznych problémov rodín,
- navrhuje rozpočet /financovanie/ pre profesionálne rodiny podľa Zákona č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- spolupracuje pri vymáhaní pohľadávok s povereným zamestnancom za pohľadávky,
- vykonáva predbežnú kontrolu na úseku príjmov a sociálnej činnosti,
- dohliada na dodržiavanie práv dieťaťa v ústavnej výchove,
- zastupuje počas neprítomnosti riaditeľa v plnom rozsahu jeho práv a povinností okrem pracovno-právnych vzťahov a uzatváranie zmlúv (Interný dokument, 2007).

PRÍLOHA B PRACOVNÁ NÁPLŇ PSYCHOLÓGA

Psychológ pracujúci v detskom domove:

- skúma predchádzajúci duševný vývoj dieťaťa, predovšetkým jeho podmienenosť so sociálnymi vplyvmi, jeho záujmy, sklony a schopnosti, hodnotí špecifickosť jednotlivých období vo vývoji jeho osobnosti, robí analýzu správania predovšetkým z pedagogicko-psychologického a sociálno-psychologického hľadiska,
- zisťuje príčiny konfliktov a porúch sociálnej adaptácie, narušenie emocionálneho vývoja a účinok výchovných metód,
- spolupracuje s pediatrom, dospelým lekárom, pedopsychiatrom, pedagogickými pracovníkmi škôl a domova,
- odporúča opatrenia, ktoré majú zo psychologického hľadiska efektívnosť výchovných metód a povedú ku zmene správania a konania dieťaťa, vychádza zo skutočnosti, že škola a domov je výchovným zariadením a tomuto hľadisku podriaďuje metódy, formy a obsah svojej práce,
- sústreďuje, triedi a dopĺňa, analyzuje a hodnotí dokumentačný materiál o dieťati, aby vystihol vývoj jeho osobnosti, ťažkosti a poruchy jeho správania,
- vedie dokumentáciu tak, aby sa stala východiskom na určenie pedagogicky správneho prístupu k dieťaťu a na stanovenie výchovných metód opatrení,
- poznatky o dieťati získava priamymi metódami, pozorovaním, individuálnym psychologickým vyšetrením a priamou prácou s jednotlivými skupinami detí v prirodzených i nastrojených situáciách,
- na prevýchove dieťaťa sa podieľa aj psychoterapeutickým pôsobením a o výsledkoch skúmania a pozorovania vedie záznamy a informuje o nich priebežne riaditeľa a príslušných pracovníkov,
- vypracováva a zabezpečuje realizáciu programu supervízie detského domova a podľa potreby sa zúčastňuje na sanácii rodinného prostredia dieťaťa (Interný dokument, 2007).

PRÍLOHA C PRACOVNÁ NÁPLŇ SOCIÁLNEHO KURÁTORA

Sociálny kurátor na Oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately:

- sleduje vykonávanie opatrení, o ktorých sa rozhodlo a hodnotí ich účinnosť,
- vykonáva funkciu kolízneho opatrovníka, zúčastňuje sa konania a zastupuje práva a právom chránené záujmy maloletých a mladistvých pred orgánmi činnými v trestnom konaní,
- spolupracuje s orgánmi činnými v trestnom konaní v prípadoch domáceho násillia - vykonáva funkciu opatrovníka ustanoveného okresnou prokuratúrou,
- sleduje vývoj detí v ústavnej a v ochrannej starostlivosti, podieľa sa na sanácii rodinného prostredia, zabezpečuje odborné poradenstvo v sociálnoprávnej oblasti – nároky na výživné, náhradné výživné, zmena zverenia, náhradná rodinná starostlivosť,
- sleduje stav a úroveň vybavovania a riešenia sťažností a podnetov, sleduje, analyzuje a spracováva štatistické údaje, pracuje na zadaných projektoch,
- vykonáva terénnu sociálnu prácu, spolupracuje s orgánmi, organizáciami a inštitúciami (samospráva, školy, súdy, prokuratúra, DeD...) vo veciach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately,
- zabezpečuje plnenie schválených priorít na príslušný rok podľa Zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov (vypracovanie podmienok pre verejné obstarávanie, realizácia verejného obstarávania v súčinnosti s pracovníkom na tento účel vyškoleným, realizácia priority, poskytnutie súčinnosti akreditovanému subjektu výberom rodín i osobnou účasťou, schválenie oprávnenosti vynaložených finančných prostriedkov),
- zabezpečuje výchovno-rekreačný program pre deti v čase letných prázdnin v prípade poskytnutia finančných prostriedkov a tiež účasť na aktivitách organizovaných pre deti vedené na odd. SPODaSK, účasť na aktivitách konaných v súčinnosti s Mestskou políciou, resp. s Policajným zborom SR,
- pravidelne plní úlohy vyplývajúce z nariadení predstaveného, vedenie štatistických zisťovaní, súčinnosť pri výkone úkonov nariadených súdom – úprava styku (Interný dokument, 2010).